
17Η ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

20
15

11 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2015

ΜΝΗΜΕΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ:
ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ICOM

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΚΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ICOM, ΑΓ. ΑΣΩΜΑΤΩΝ 15

17η ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ
ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Μνήμες ανθρώπων και
ιστορίες αντικειμένων:
προφορικές μαρτυρίες
και μουσεία

Πρακτικά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

**ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ**

**ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΩΤΕΡΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΑΪΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ**

Με τη συνεργασία
του Ελληνικού Τμήματος του ICOM

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

**Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Αιγλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς**

ПРОГРАММА

ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ - ΕΓΓΡΑΦΕΣ: 8:30 - 9:00

ΕΝΑΡΞΗ - ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ: 9:00 - 9:15

Τέτη Χατζηνικολάου: Πρόεδρος Ελληνικού Τμήματος ICOM,
επίτιμη Δ/ντρια ΥΠΠΟΑ
Εκπρόσωπος ΥΠΠΟΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ: 9:15 - 11:15

«Μνήμες ανθρώπων και ιστορίες αντικειμένων:
προφορικές μαρτυρίες και μουσεία»

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ: Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΓΚΑΖΗ, *Προφορική ιστορία και μουσεία*

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο
Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΕΙΡΗΝΗ ΝΑΚΟΥ, *Προφορική ιστορία και μουσειακή εκπαίδευση*

Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-ΑΙΝΙΑΝ, ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΖΥΓΟΥΡΗ

*Η προσέγγιση της προφορικής ιστορίας των κειμηλίων
μέσα από τις αφηγήσεις των δωρητών του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου*
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα

ΖΑΝΕΤ ΜΠΑΤΤΙΝΟΥ

Το Αρχείο προφορικής ιστορίας του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος
Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα

**ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ, ΑΡΓΥΡΩ ΜΠΑΤΣΗ, ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ,
ΜΑΡΙΑ ΦΛΩΡΟΥ**

*Όταν τα μηχανήματα μιλούν... Η συλλογή και η χρήση προφορικών μαρτυριών
στο Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου*
Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου, Αθήνα

ΛΕΝΑ ΚΑΛΠΙΔΟΥ

Μαρτυρίες Ποντίων Εγκατεστημένων στη Μακεδονία

Επιτροπή Ποντιακών Μελετών - Μουσείο Ποντιακού Ελληνισμού, Αθήνα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΑΤΖΗΔΟΥΡΟΣ

Η συμβολή των προφορικών μαρτυριών στη διαμόρφωση στοχευμένων πρωτοκόλλων ξενάγησης

Μουσείο Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων, Αθήνα

ΣΥΖΗΤΗΣΗ: 11:15 - 11:45

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ: 11:45 - 12:15

Β΄ ΜΕΡΟΣ: 12:15 - 14:15

«Μνήμες ανθρώπων και ιστορίες αντικειμένων:

προφορικές μαρτυρίες και μουσεία»

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ: Γιάννης Δρίνης

ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΚΑΡΕΝΑ

Αφηγήσεις ζωής στο Μουσείο της Πόλης του Βόλου

Μουσείο της Πόλης του Βόλου

ΕΥΤΥΧΙΑ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑ, ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ

Οι παππούδες μας πρόσφυγες, οι γονείς μας μετανάστες, εμείς ρατσιστές;

Μουσείο Μικρασιατικού Ελληνισμού «Φιλίω Χαϊδεμένου» Δήμου Ν. Φιλαδέλφειας

– Χαλκηδόνας

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΛΙΑΚΟΣΤΑΥΡΟΥ

Ένα Μουσείο σε τροχιά επικοινωνίας με τους ανθρώπους του.

Μουσειοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα «Ιστορίες Δορυφόρου»

Μουσείο Τηλεπικοινωνιών Ομίλου ΟΤΕ, Αθήνα

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΑΠΑ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΓΑΔΑΚΗΣ

Εκπαιδευτικά προγράμματα Μουσείου Εθνικής Αντίστασης

Δήμου Ηλιούπολης

Μουσείο Εθνικής Αντίστασης Ηλιούπολης

ΕΛΕΝΗ ΜΠΙΝΤΣΗ, ΟΥΡΑΝΙΑ ΡΑΠΤΗ

Παράκαιρες (:) προσπλώσεις

Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας – Θράκης, Θεσσαλονίκη

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΑΜΟΥΝΗ

Κεντώντας τη μνήμη

Μουσείο Μέριμνας Ποντίων Κυριών, Θεσσαλονίκη

ΓΙΩΛΤΖΟΓΛΟΥ ΠΩΛΙΝΑ

Μύριζαν ήλιο οι ντομάτες

Βιομηχανικό Μουσείο Τομάτας, Σαντορίνη

ANNA ΒΟΓΛΗ

Οι μεταλλωρύχοι στα ορυχεία της Μήλου εκείνα τα χρόνια

Μεταλλευτικό Μουσείο Μήλου

ΣΥΖΗΤΗΣΗ: 14:15 - 14:45

ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ – ΕΛΑΦΡΥ ΓΕΥΜΑ: 14:45 - 15:15

Γ' ΜΕΡΟΣ: 15:15 - 17:15

«Νέα Εκπαιδευτικά Προγράμματα»

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ: Στέλλα Κοντογιάννη – Κατερίνα Μπίχτα

ΒΑΣΩ ΠΟΥΛΥΖΩΗ

Τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα στο Λουτρό των Αέρηδων

Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων - Συλλογή Φοίβου Ανωγειανάκη

ΧΑΡΟΥΛΑ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

Χορεύοντας με τα γλυπτά

Μουσείο Μπενάκη

ΜΑΡΙΑ ΜΕΞΙΑ, ΜΑΡΙΑ ΠΕΤΡΑΚΑΚΗ

Κυνηγώντας την ιστορία

Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου

ΜΑΡΙΑ ΜΕΞΙΑ, ΜΑΡΙΑ ΠΕΤΡΑΚΑΚΗ

Βιβλία για... δέσιμο

Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου

ΕΛΕΝΗ ΑΧΛΙΟΠΤΑ-ΚΟΥΝΗ

Η ιστορία του μικρού ναυτόπουλου

Ναυτικό Μουσείο Οινουσσών, Χίος

ΜΑΤΡΩΝΗ ΚΤΙΣΤΟΥ, ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΛΕΚΑΤΗ

Ο κύκλος του ψωμιού: Από το όργωμα στο ψωμί

Λαογραφικό Μουσείο Πνευματικού Ίδρύματος Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου»

ΜΗΛΕΑ ΠΑΠΠΑ

Σμιλεύοντας τις μνήμες

Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα Δήμου Μαραθώνα – Ευρωπαϊκό Μουσείο Άρτου –
Διαδραστικό Ιστορικό Αγροτικό Λαογραφικό Μουσείο Βαρνάβα

ΕΙΡΗΝΗ ΜΠΟΤΣΙΟΥ

Παίζοντας με τις συλλογές του Μουσείου

Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας – Θράκης, Θεσσαλονίκη

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΑΡΑΒΕΛΙΑ

Εκπαίδευση στο Μουσείο Καζαντζάκη

Μουσείο Καζαντζάκη, Κρήτη

ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΠΛΑΤΗ

Παρουσίαση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Πελοποννησιακού

Λαογραφικού Ίδρύματος «Β. Παπαντωνίου» για το σχολικό έτος 2015–2016

Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου», Ναύπλιο

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΤΗΡΗΣ

Εκεί που σταματάει ο σιδηρόδρομος αρχίζει η Καλαμάτα

Υπαίθριο Μουσείο τραίνων στο Δημοτικό Πάρκο Σιδηροδρόμων Καλαμάτας

ΣΥΖΗΤΗΣΗ : 17:15 - 17:45

ΛΗΞΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια Νεώτερου Πολιτιστικού
Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΤΕΤΗ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, Πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς
Συμβουλίου Μουσείων (ICOM)

ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΑΜΠΑΝΗΣ, Ταμίας του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς
Συμβουλίου Μουσείων (ICOM)

ΣΤΕΛΛΑ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Προϊσταμένη του Τμήματος Μουσείων Νεώτερου
Πολιτιστικού Αποθέματος της ΔΝΠΑΑΠΚ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΙΧΤΑ, Αρχαιολόγος στη ΔΝΠΑΑΠΚ

ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΑΡΙΝΟΥ, Διοικητικός στη ΔΝΠΑΑΠΚ

ΙΩΑΝΝΑ ΤΖΑΒΑΡΑ, Μουσειολόγος στη ΔΝΠΑΑΠΚ

/ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο των Ενημερωτικών Συναντήσεων με θέμα «Εκπαίδευση και Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά», που οργανώνει η Δ/νση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς από το 1997, πραγματοποιήθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 2015 στον χώρο του ICOM η 17η ετήσια Συνάντηση με θέμα «Μνήμες ανθρώπων και ιστορίες αντικειμένων: προφορικές μαρτυρίες και μουσεΐα».

Τις εργασίες της Συνάντησης άνοιξε η Πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM **κα Τέτη Χατζηνικολάου**, η οποία αναφέρθηκε εκτενώς στη δημιουργία και εξέλιξη του θεσμού των Ετήσιων Συναντήσεων Εκπαίδευση και Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά.

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί ανασκόπηση του θεσμού των Ετήσιων Συναντήσεων.

Η Ενημερωτική Συνάντηση Εκπαίδευση και Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά ξεκίνησε το 1997 με πρωτοβουλία της τότε Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού (μετέπειτα: Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σήμερα: Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς) σε συνεργασία με το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων

(ICOM). Στόχος ήταν η δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας μεταξύ των μουσείων νεώτερου πολιτισμού της χώρας με επίκεντρο τη μουσειοπαιδαγωγική.

Η καθιέρωση της Συνάντησης αυτής σε ετήσια βάση ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις της εποχής. Κατά τη δεκαετία του 1990 είχε πλέον συνειδητοποιηθεί η ανάγκη ενδυνάμωσης του εκπαιδευτικού και του ευρύτερα κοινωνικού ρόλου των μουσείων τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και στη χώρα μας. Προς την κατεύθυνση αυτή είχαν αναληφθεί συγκεκριμένες πρωτοβουλίες από την πολιτεία και από άλλους φορείς. Το Υπουργείο Πολιτισμού είχε ιδρύσει το Κέντρο Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων το 1985. Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM είχε καθιερώσει από το 1988 το Σεμινάριο «Μουσείο-Σχολείο», με τη συνεργασία των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, που απευθυνόταν στους εκπαιδευτικούς διαφόρων νομών της χώρας. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Το Σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο» ολοκλήρωνε ένα πειραματικό τριετή κύκλο με την ίδια τριμερή συνεργασία. Το Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός» βρισκόταν στην τρίτη χρονιά της πιλοτικής του εφαρμογής σε ογδόντα ελληνικά σχολεία. Στο πλαίσιο του Προγράμματος είχε ήδη παραχθεί σημαντικό εκπαιδευτικό υλικό για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου με θέμα τον λαϊκό πολιτισμό και με σκοπό την προσέγγιση των σχολείων με τα λαογραφικά μουσεία και την νεώτερη πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα.

Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τη βούληση του Υπουργείου Πολιτισμού να ενθαρρύνει μια μονιμότερη σύνδεση των πολιτιστικών οργανισμών με την εκπαίδευση μέσα από τη δημιουρ-

γία «εκπαιδευτικών πολιτιστικών δικτύων», οδήγησαν στην καθιέρωση της Ετήσιας Ενημερωτικής Συνάντησης.

Η Συνάντηση αυτή τα τέσσερα πρώτα χρόνια (1997-2000) είχε τον χαρακτήρα Σεμιναρίου με σκοπό να ενημερωθούν τα μικρά περιφερειακά και τοπικά μουσεία για τη σημασία της μουσειοπαιδαγωγικής, για τις διάφορες κατηγορίες εκπαιδευτικών δράσεων, για τη μεθοδολογία σχεδιασμού προγραμμάτων, για τα είδη του εκπαιδευτικού υλικού, για τη σύνδεση των προγραμμάτων με τη σχολική ύλη κ.ά. Τα μουσεία που ήδη πραγματοποιούσαν προγράμματα με επιτυχία, όπως π.χ. το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Μπενάκη, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής, το Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, το Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας και το Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου είχαν ενεργό συμμετοχή στη Συνάντηση παρουσιάζοντας συγκεκριμένα παραδείγματα. Η διαδικασία αυτή συνέβαλε ώστε τα μικρότερα μουσεία να προσεγγίσουν τη σχολική κοινότητα και να προχωρήσουν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολλών εκπαιδευτικών δράσεων. Έτσι η Ετήσια Ενημερωτική Συνάντηση, πέρα από τον επιμορφωτικό της χαρακτήρα, αποτέλεσε σιγά-σιγά ένα ζωντανό βήμα διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών. Παράλληλα βοήθησε την τ. Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού να προχωρήσει στην παραγωγή νέων εκπαιδευτικών φακέλων που συμπλήρωσαν τη θεματολογία του Προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ και στάλθηκαν σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Μετά από έναν τετραετή κύκλο γενικής ενημέρωσης, κρίθηκε σκόπιμο να αποκτήσει η Συνάντηση έναν πιο εξειδικευμένο χαρα-

κτήρα και να χωριστεί σε δύο ενότητες.

Στο πλαίσιο αυτό, από το 2001 ορίζεται ένα συγκεκριμένο θέμα κάθε χρόνο που αποτελεί, ως πρώτη ενότητα, σημείο αναφοράς για την παρουσίαση εκπαιδευτικών δράσεων. Τα θέματα που επιλέγονται έχουν σχέση με ζητήματα που απασχολούν την επιστημονική κοινότητα (όπως π.χ. Μνημεία και τοπική ιστορία/2001, Μουσεία και άυλη πολιτιστική κληρονομιά/2014 κ.ά.), με επίκαιρα γεγονότα (Ολυμπιακοί Αγώνες: εκπαιδευτικά προγράμματα/2004), με πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Προσβασιμότητα-Εκπαιδευτικές Δράσεις για άτομα με αναπηρία, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού έτους ΑΜΕΑ/2003, Διαπολιτισμικός Διάλογος: εκπαιδευτικά προγράμματα, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έτους Διαπολιτισμικού Διαλόγου/2008). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενδυνάμωση του ευρύτερου κοινωνικού ρόλου των Μουσείων (Εκπαιδευτικές δράσεις για ενήλικο κοινό/2009, για την προσχολική ηλικία/2010, για εφήβους/2011).

Η δεύτερη ενότητα αφιερώνεται στην παρουσίαση των νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων διατηρώντας τον αρχικό ενημερωτικό-απολογιστικό της χαρακτήρα.

Η διάρθρωση αυτή δίνει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να επεξεργαστούν συγκεκριμένα θέματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες, να συζητήσουν μεθοδολογικά ζητήματα και να ανταλλάξουν απόψεις για ειδικά θέματα, όπως είναι η χρήση των νέων τεχνολογιών, η προσέγγιση διαφόρων κατηγοριών κοινού και ευπαθών κοινωνικών ομάδων κ.ο.κ.

Παράλληλα με την Ετήσια Ενημερωτική Συνάντηση, ο εορτασμός των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς κινητο-

ποιεί επίσης κάθε χρόνο πολλά μουσεία νεώτερου πολιτισμού, τα οποία οργανώνουν αξιόλογες εκπαιδευτικές δράσεις. Η ενδιαφέρουσα θεματολογία των εκδηλώσεων του θεσμού αυτού, σε συνδυασμό με τη θεματολογία της Ετήσιας Συνάντησης, βοήθησε τα παραπάνω μουσεία να ξεφύγουν από τα στενά θεματικά πλαίσια των συλλογών τους και να ανοιχθούν σε νέους ορίζοντες, υιοθετώντας νέες προσεγγίσεις του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Η Ενημερωτική Συνάντηση Εκπαίδευση και Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά συμπληρώνει το 2017 είκοσι χρόνια από την καθιέρωσή της. Προσπαθώντας να ανταποκριθεί στα αιτήματα των καιρών, συνέβαλε καθοριστικά στη θεαματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη νεοελληνική πολιτιστική κληρονομιά, στην ενδυνάμωση των συνεργασιών σε τοπικό, περιφερειακό και πανελλαδικό επίπεδο, στη βελτίωση του παραγόμενου μουσειακού έργου και τελικά στο άνοιγμα των μουσείων στην κοινωνία.

Τη συνάντηση χαιρέτησε η Γενική Γραμματέας του ΥΠΠΟΑ,
κα Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη

«Αγαπητοί συνάδελφοι αισθάνομαι μεγάλη ικανοποίηση που η συνάντηση αυτή, έχοντας πια καθιερωθεί, πραγματοποιείται για 17η χρονιά. Η σημερινή ημερίδα, αποτέλεσμα της γόνιμης και μακράς συνεργασίας της Διεύθυνσης Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με το ελληνικό τμήμα του ICOM, έρχεται να επιβεβαιώσει τις προσπάθειες του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για συνεργασίες με ποικίλους φο-

ρείς που αποσκοπούν στην υποστήριξη του έργου του. Εξ αρχής, λοιπόν, οφείλω να συγχαρώ και να ευχαριστήσω τους διοργανωτές της εκδήλωσης αυτής και να δηλώσω απερίφραστα τη στήριξη του Υπουργείου σε παρόμοιες προσπάθειες που ελπίζω και εύχομαι να συνεχιστούν.

Υπάρχει ωστόσο και μια άλλη ακόμη πιο σημαντική παράμετρος συνεργασίας στην παράδοση αυτής της διοργάνωσης. Πρόκειται για τη συνεργασία ποικίλων πολιτιστικών φορέων σχετικών με τη νεότερη πολιτιστική κληρονομιά μας, που υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις. Στο πλαίσιο αυτό, Μουσεία Δήμων, Ιδρύματα και Πολιτιστικοί Οργανισμοί απ' όλη την επικράτεια, βρίσκουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν ευρύτερα τις εκπαιδευτικές τους δράσεις. Επιπλέον, εκπρόσωποι ιδιωτικών μουσείων, εμπειρογνώμονες - μέλη διεθνών οργανισμών και επιτροπών αλλά και πανεπιστημιακοί ερευνητές έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τόσο τις πρακτικές όσο και τις θεωρητικές προεκτάσεις της διαφορετικής αλλά κάθε χρόνο επίκαιρης θεματικής αυτής της ημερίδας. Δίπλα τους, δημόσιοι λειτουργοί - επιστήμονες, παρουσιάζουν και αναλύουν τις πρωτοποριακές πρωτοβουλίες των αρμοδίων Διευθύνσεων και εποπτευόμενων φορέων του Υπουργείου.

Ο τίτλος της φετινής ημερίδας που αφορά σε εκπαιδευτικές δράσεις πολιτιστικών φορέων σχετικές με τη νεοελληνική πολιτιστική κληρονομιά «Μνήμες ανθρώπων και ιστορίες αντικειμένων: προφορικές μαρτυρίες και μουσεία», αντανακλά τις ανησυχίες και δηλώνει ξεκάθαρα τη σύνδεση των εκπαιδευτικών δράσεων με τη ρευστή και κρίσιμη εποχή μας. Αναλύοντας βαθύτερα τον ίδιο τίτλο, κατανοούμε πως η τάση για τοποθέτηση των επισκεπτών

στο κέντρο του ενδιαφέροντος της μουσειακής έκφρασης έχει πια εμπεδωθεί, και το αίτημα για ανθρωποκεντρικά μουσεία αν και δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί στο βαθμό που θα θέλαμε, έχει ωστόσο εδραιωθεί και προχωρά. Στον ίδιο τίτλο, παρατηρούμε τη σύνδεση των προφορικών μαρτυριών με τη σύγχρονη μουσειακή πρακτική, κάτι που παραπέμπει αφενός σε άυλα πολιτιστικά και ιστορικά αγαθά αλλά και σε μικρές προσωπικές ιστορίες που ωστόσο αξίζει να διασωθούν. Σε μια εποχή που η μετανάστευση και οι προσφυγικές ροές προς την Ευρώπη μέσω της χώρας μας έχουν πολλαπλασιαστεί, εύκολα μπορεί κανείς να κάνει το συσχετισμό με αντίστοιχες περιπέτειες της Ελλάδας και με οικογενειακές ή ατομικές αφηγήσεις και βιώματα ξεριζωμού και απώλειας.

Ακολουθώντας τους παραπάνω συλλογισμούς, θα ήθελα να σταθώ στο θέμα των εκπαιδευτικών δράσεων μουσειακών και πολιτιστικών οργανισμών και στην αναγκαιότητα της θεσμοθέτησης της σχέσης εκπαίδευσης και πολιτισμού. Η αλήθεια είναι πως διοικητικά, ο σχετικός τομέας έκανε βήματα προς τα πίσω τον προηγούμενο χρόνο, τουλάχιστον όσον αφορά σε διοικητικές αλλαγές σε επίπεδο Υπηρεσιών. Εκπροσωπώντας το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, εισακούγοντας τις απαιτήσεις των καιρών για θεσμική κατοχύρωση της παραπάνω σύνδεσης και κυρίως τις επιταγές των συγχρόνων τάσεων της ερμηνείας στα μουσεία, αποδεχόμαστε τις ευθύνες που μας αναλογούν και δεσμευόμαστε για διορθωτικές προσπάθειες θεραπείας ορισμένων τροποποιήσεων που γύρισαν την ελληνική πραγματικότητα σε περασμένες δεκαετίες. Γιατί πιστεύω πραγματικά ότι ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σχετι-

κών με την πολιτιστική κληρονομιά αλλά και τον σύγχρονο πολιτισμό, καθώς και η ανάδραση που οι πολιτιστικοί φορείς παίρνουν από αυτή τη διεργασία είναι πολύτιμη γιατί φέρνει σε επαφή ποικίλες ομάδες κοινού με τα πολιτιστικά αγαθά με βιωματικό τρόπο, κάτι που αποτελεί μια μακροπρόθεσμη επένδυση στην κουλτούρα με προστιθέμενη αξία.

Συνεχίζοντας, θα ήθελα να αναφερθώ στην αξιοθαύμαστη ποικιλότητα που αποτυπώνεται στις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες των πολιτιστικών φορέων. Η ποικιλία αυτή δε σχετίζεται μόνο με το κοινό στο οποίο οι δράσεις αυτές στοχεύουν μιας και η εποχή που αυτές απευθύνονταν μόνο σε παιδιά, νέους ή σχολικές ομάδες έχει πια παρέλθει και τώρα αυτές έχουν προσαρμοστεί σε ένα ευρύ φάσμα επισκεπτών, τμήμα του οποίου συχνά αποτελούν και ομάδες που εξαιτίας φυσικών ή κοινωνικών χαρακτηριστικών εύκολα αποκλείονται ή περιθωριοποιούνται. Είναι σχετική και με την ποικιλομορφία των ίδιων των οργανισμών αλλά και με τις μεθόδους, τα μέσα που χρησιμοποιούν για την επικοινωνία των μηνυμάτων που κάθε φορά επιλέγουν να μεταβιβάσουν. Έτσι, μπορούμε να δούμε να παρουσιάζονται εξίσου «παραδοσιακά» εκπαιδευτικά προγράμματα, εργαστήρια, βιωματικές δράσεις αλλά και εγχειρήματα που αξιοποιούν από συμβατικές ξεναγήσεις ή συζητήσεις μέχρι ψηφιακά εκθέματα, εκπαιδευτικούς φακέλους και παιχνίδια. Αυτή ακριβώς η διαφορετικότητα είναι που αναζωογονεί τον έτσι κι αλλιώς ανήσυχο πνευματικό χώρο της μουσειακής εκπαίδευσης, ο οποίος συνεχώς ζητά και βρίσκει διεξόδους και λύσεις σε προβλήματα και δυσχέρειες αναπτύσσοντας καινοτόμες προσεγγίσεις.

Κλείνοντας, θα επιθυμούσα να αναφερθώ στη σημασία που δίνεται από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά, τη ζωντανή παράδοση μέσα στην οποία όλοι μας αναπτυσσόμαστε και ωριμάζουμε. Η Ελλάδα μπορεί να αισθάνεται υπερήφανη για την εγγραφή ενός ακόμα πολιτιστικού αγαθού στο σχετικό κατάλογο της ΟΥΝΕΣΚΟ. Πρόκειται για την Τηνιακή Μαρμαροτεχνία, που μαζί με τη Μεσογειακή Διατροφή και τη Μαστίχα της Χίου αποτελούν τα άυλα ελληνικά πολιτιστικά αγαθά που προστατεύονται από τη σχετική Διεθνή Σύμβαση. Τα παραπάνω αποδεικνύουν αφενός τον πλούτο της λαϊκής κληρονομιάς μας και αφετέρου τις άοκνες ενέργειες της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου για την καταγραφή και την αποτελεσματική προστασία και διαφύλαξή του προς χάριν των επερχομένων γενεών.

Εύχομαι καλή και γόνιμη συνέχεια στις εργασίες της ημερίδας σας, οι οποίες αναμένω να παρουσιαστούν σύντομα με τη μορφή πρακτικών.»

Τη συνάντηση χαιρέτησε επίσης η **κα Ελένη Κόρκα**, Γενική Δ/ντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

«Είναι μεγάλη χαρά για μένα κάθε φορά που βρίσκομαι σε αυτόν τον φιλόξενο χώρο του ICOM και ιδιαίτερα σήμερα, για να χαιρετίσω την 17η Ενημερωτική Συνάντηση για την Εκπαίδευση και τη Νεοελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά, την οποία διοργανώνει η Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού σε συνεργασία με το Ελληνικό Τμήμα του ICOM.

Το θέμα της σημερινής συνάντησης «Μνήμες ανθρώπων και ιστορίες αντικειμένων: προφορικές μαρτυρίες και μουσεία» είναι εξαιρετικά σημαντικό και επίκαιρο· αντιστακτά τόσο το διεθνές, όσο και το εγχώριο ενδιαφέρον για την ένταξη των προφορικών μαρτυριών και των αφηγήσεων ζωής στο περιβάλλον του μουσείου, δίνοντας πολλές φορές στις τοπικές κοινότητες τον ρόλο του «συνδημιουργού» της μουσειακής εμπειρίας. Οι ιστορίες των ανθρώπων ακούγονται είτε δίνοντας ζωή στα αντικείμενα μιας συλλογής είτε ακόμα και αντικαθιστώντας αυτά.

Με αφετηρία τον ιστορικό του χαρακτήρα, το σύγχρονο μουσείο κατευθύνεται προς τη μελλοντική του μορφή αναζητώντας διαρκώς νέους τρόπους αφήγησης, αλλά και σύνδεσης με το κοινό. Και το γεγονός πως, στην εποχή της ψηφιακής επανάστασης, ανθρώπινες μνήμες και συναισθήματα βρίσκουν τη θέση τους σε αυτήν την αναζήτηση, είναι εκτός όλων των άλλων, εξόχως γοητευτικό και ενθαρρυντικό.

Οι παράμετροι της εξέλιξης αυτής εκτείνονται από τα πρακτικά ζητήματα συλλογής, αρχειοθέτησης και πρόσβασης στις προφορικές αυτές μαρτυρίες, μέχρι την ενδυνάμωση της δημοκρατικής διάστασης ενός μουσείου μέσα από τις πολλές αλληλοσυμπληρούμενες ή και αντικρουόμενες πολλές φορές μαρτυρίες. Οι εμπειρίες των ομιλητών κατά το πρώτο και δεύτερο μέρος της σημερινής συνάντησης καθώς και οι συζητήσεις που θα ακολουθήσουν, θα μας δώσουν μία σημαντική εικόνα για τις εμπειρίες που έχουν προκύψει εντός Ελλάδας.

Χαίρομαι ιδιαίτερα που η συνάντηση αυτή θα ολοκληρωθεί και φέτος με την παρουσίαση νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων,

ενός τομέα με εξαιρετικό ενδιαφέρον και σημασία αλλά με φανερές και κρυφές δυσκολίες. Τα προγράμματα αυτά είτε απευθύνονται σε ενήλικες είτε –κυρίως– σε παιδιά, αντανακλούν τη φιλοσοφία ενός μουσείου ως προς τους τρόπους επικοινωνίας των συλλογών του, αλλά και σύνδεσης με ένα κοινό που συνεχώς διευρύνεται.

Το Υπουργείο θα στέκεται πάντοτε αρωγός σε δράσεις όπως η σημερινή ημερίδα, που προωθούν τη γόνιμη ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών· γιατί όσο κι αν η τεχνολογία μας το επιτρέπει, οι ουσιαστικές ζυμώσεις γίνονται όταν συζητάμε δια ζώσης τα θέματα που μας απασχολούν· γιατί, και οι δύο θεματικές ενότητες της ημερίδας αυτής έχουν έναν κοινό παρονομαστή: την αγάπη όλων, όσοι βρισκόμαστε εδώ σήμερα, για τον συναρπαστικό κόσμο του μουσείου.»

Τέλος, η **κα Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου**, Προϊσταμένη της Δ/νσης Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, άνοιξε τις εργασίες της συνάντησης.

Το κείμενο που ακολουθεί παρουσιάζει τόσο το σκεπτικό με το οποίο επελέγη το θέμα από τους διοργανωτές, όσο και κάποια απολογιστικά στοιχεία για τη συνάντηση, όπως αυτά συγκεντρώθηκαν από τη ΔΝΠΑΑΠΚ με το πέρας της.

Η Προφορική Ιστορία ανανέωσε τις ιστοριογραφικές προσεγγίσεις εδώ και περισσότερο από 30 χρόνια. Η χρήση των προφορικών μαρτυριών έσπασε τις «σιωπές» των αρχείων και έδωσε το

λόγο σε όσους μέχρι τότε περιορίζονταν στα περιθώρια της ιστορίας: στις γυναίκες, στους εργαζόμενους, και γενικότερα σε μέλη κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων. Ωστόσο, αυτή η εξέλιξη δεν έμεινε στον κύκλο των ιστορικών και των κοινωνιολόγων, από όπου ξεκίνησε. Η μελέτη της συλλογικής μνήμης και της αναπαραγωγής της από τα άτομα έχει τροφοδοτήσει πολλές ακόμη επιστημονικές πειθαρχίες με καινοτόμες μεθόδους και πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Σήμερα, μπορούμε πια να μιλάμε για Μνημονικές Σπουδές και να περιλαμβάνουμε σε αυτές τη χρήση των προφορικών μαρτυριών από πολλά και διαφορετικά επιστημονικά πεδία.

Η Μουσειολογία δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από αυτές τις εξελίξεις. Έχουμε πλέον Μουσεία που στήθηκαν γύρω από τις προφορικές μαρτυρίες. Το πρώτο κρατικό Μουσείο για τη «δύσκολη μνήμη» των εκτοπίσεων στην Ελλάδα, το «Μουσείο Δημοκρατίας» στον Άη-Στράτη, συγκρότησε τις συλλογές του μέσα από τις προφορικές μαρτυρίες που συνέλεξε η ομάδα έργου. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αντιμετωπίζουμε διαρκώς νέα πειράματα σε Μουσεία γύρω από τη χρήση των προφορικών μαρτυριών. Ανάλογα με τους στόχους που θέτει η κάθε ομάδα επαγγελματιών που δουλεύει στο Μουσείο, βλέπουμε τις προφορικές μαρτυρίες να αναδεικνύονται είτε ως αυτόνομα «εκθέματα», είτε ως ερμηνευτικές βοήθειες στον επισκέπτη, είτε να πλαισιώνουν τα εκθέματα μαζί με άλλα διαδραστικά μέσα. Δεν είναι πάντα επιτυχής η εισαγωγή των προφορικών μαρτυριών σε ένα θεσμό, όπως το Μουσείο, που δημιουργήθηκε για να εκφέρει έναν «αυθεντικό» λόγο περί των συλλογών του (επιστημονικά έγκυρο, αλλά σχεδόν πάντα

Το «Μουσείο Δημοκρατίας» στον Άγιο Ευστράτιο υπήρξε το πρώτο Δημόσιο Μουσείο που δημιουργήθηκε με εκτεταμένη χρήση προφορικών μαρτυριών, από την Διεύθυνση Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΝΠΚ) το 2009.

<http://www.mouseiodimokratias.gr/greek/index.asp>

μονοφωνικό). Ωστόσο, κάθε πειραματισμός με αυτό το μέσο μάς κάνει πιο ώριμους/-ες.

Στη 17η Συνάντηση των Μουσείων του Νεώτερου Πολιτισμού θελήσαμε να συζητήσουμε για εκπαιδευτικά προγράμματα που χρησιμοποιούν τις προφορικές μαρτυρίες. Η προφορικότητα είναι από τα κύρια πεδία μελέτης του νεώτερου και σύγχρονου πολιτισμού. Όταν σχεδιάζαμε αυτή την ημερίδα ήμασταν σίγουροι/-ες ότι θα έχουμε ανταπόκριση, ακριβώς για το λόγο αυτό. Πρέπει να πούμε όμως ότι ο βαθμός της ανταπόκρισης μάς εντυπωσίασε. Ξεπέρασε πολλές από τις προηγούμενες αντίστοιχες συναντήσεις και, παρά το γεγονός ότι οι πολλές και ποικίλες ανακοινώσεις δεν άφησαν το χρόνο που θα θέλαμε όλοι και όλες που συμμετείχαμε για συζήτηση, πιστεύουμε ότι η Συνάντηση έδωσε ένα καλό στίγμα για το υπό διαμόρφωση μουσειακό τοπίο σχετικά με τη χρήση των προφορικών μαρτυριών.

Στη Συνάντηση συμμετείχαν 135 άτομα που στην πλειονότητά τους εκπροσωπούσαν Μουσεία του Νεώτερου Πολιτισμού, αλλά και αρκετοί φοιτητές σχετικών Πανεπιστημιακών Τμημάτων. Μίλησαν 28 επαγγελματίες των Μουσείων, από τους οποίους οι 14 παρουσίασαν τις προσπάθειες των Μουσείων τους να αξιοποιήσουν τις προφορικές μαρτυρίες είτε στη συγκρότηση και ερμηνεία των συλλογών τους είτε σε εκπαιδευτικά προγράμματα και οι 11 παρουσίασαν νέα εκπαιδευτικά προγράμματα που δεν συνδέονταν με το κύριο θέμα. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν φύλλα αξιολόγησης και από αυτά προκύπτει σε μεγάλο ποσοστό η ικανοποίησή τους. Στα δυνατά σημεία της Ετήσιας Ενημερωτικής Συνάντησης ήταν η σημασία του θέματος για τις δραστηριότητες των Μου-

σειών: το 59,1% απάντησε πως είχε απόλυτη σημασία, το 31,8% απάντησε πως είχε αρκετή σημασία και το 9% απάντησε πως είχε μέτρια σημασία. Επίσης, στα δυνατά σημεία ήταν η δυνατότητα ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των συμμετεχόντων, καθώς το 54,5% έκρινε ως καλή έως πολύ καλή την ανταλλαγή εμπειριών.

Ελπίζουμε ότι και η Συνάντηση που διοργανώνουμε το 2016, με θέμα «Εκπαιδευτικά Προγράμματα για/με τους Πρόσφυγες» θα έχει αντίστοιχη επιτυχία.

Α' + Β' ΜΕΡΟΣ

ΜΝΗΜΕΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ:
ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ:
*Δ/ντρια Νεώτερου Πολιτιστικού
Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΡΙΝΗΣ:
*Προϊστάμενος Τμήματος
Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
και Διαπολιτισμικών Θεμάτων*

Η προφορική ιστορία δίνει ανθρώπινο πρόσωπο στην ιστορία με έναν τρόπο που δεν μπορούν να πετύχουν άλλες κατηγορίες τεκμηρίων. Διαθέτει αμεσότητα και αυθεντικότητα, δίνει φωνή στους αφανείς, ρίχνει φως στις σιωπές της επίσημης ιστορίας, δίνει ζωή στα αντικείμενα, προσφέρει πολύπλευρη παρουσίαση, αναδεικνύει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας, συντελεί στην κατανόηση δύσκολων ή αμφιλεγόμενων ζητημάτων κ.λπ.

Η εισαγωγή της προφορικής ιστορίας στα μουσεία κατά την τελευταία εικοσαετία συνδέεται με την προσπάθεια «εκδημοκρατισμού» των μουσείων και την παραγωγή εκθέσεων και προγραμμάτων που επιχειρούν να αναδείξουν όσους παρέμεναν έως πρόσφατα αθέατοι.

Η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας σε μουσεία διαφόρων τύπων ακολουθεί τρεις τάσεις:

1. Χρησιμοποιείται ως παραπληρωματικό στοιχείο / «υπομνηματισμός» βασικών εκθεμάτων.
2. Χρησιμοποιείται ως στοιχείο μιας συνολικής αφήγησης, η οποία συντίθεται από πληθώρα διαφορετικών μέσων (π.χ. αντικείμενα, φωτογραφίες, οπτικοακουστικό υλικό).
3. Χρησιμοποιείται ως μοναδικό, αδιαμεσολάβητο έκθεμα.

Κατά τη χρήση της προφορικής ιστορίας στα μουσεία, ωστόσο, προκύπτει μια σειρά ερωτημάτων, που καλούνται να απαντήσουν όσοι ασχολούνται με σχετικά προγράμματα και εκθέσεις:

- Ποια η θέση της σε σχέση με άλλα εκθέματα / αντικείμενα;
- Επεξηγεί ή συμπληρώνει σημεία της μουσειακής αφήγησης;
- Χρησιμοποιείται ως «εικονογράφιση»;
- Στέκεται ως ανεξάρτητο «έκθεμα»;
- Μπορεί μια έκθεση / ένα πρόγραμμα να αποτελείται μόνο από προφορικές μαρτυρίες;

Σε κάθε περίπτωση, η εισαγωγή της προφορικής ιστορίας στα μουσεία δεν έχει νόημα αν δεν αποσκοπεί στην ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή των κοινοτήτων στις οποίες απευθύνεται το εκάστοτε μουσείο, αλλά και στη δημιουργία συνειδητοποιημένων επισκεπτών. Θα πρέπει, όμως, να γίνεται με τρόπο μεθοδολογικά ορθό, να απαντά σε συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα και να μην χρησιμοποιείται απλώς ευκαιριακά.

Ως προς την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας στο πλαίσιο της μουσειακής εκπαίδευσης, αλλά και γενικότερα σε σχέση με τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων, σας επισημαίνουμε ότι οι μουσειακοί χώροι ευνοούν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που, και στη χώρα μας, τείνουν να επεξεργάζονται κρίσιμα κοινωνικά, πολιτισμικά και ιστορικά ζητήματα, αναδεικνύοντας την ποικιλομορφία του παρελθόντος και του παρόντος, και έτσι υπερβαίνουν την καθημερινή σχολική εκπαιδευτική νοοτροπία, ακόμα και όταν απευθύνονται σε σχολικές ομάδες ή σχεδιάζονται από εκπαιδευτικούς.

Στη βάση αυτή, η μουσειακή εκπαίδευση, όπως και μουσειακές εκθέσεις που δομούνται με σαφή επίγνωση της εκπαιδευτικής και ευρύτερα επικοινωνιακής διάστασής τους, παρέχουν και έναν διάυλο επικοινωνίας της τυπικής εκπαίδευσης, και δη της σχολικής, με τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, ανοίγοντας έτσι και τη δυνατότητα νέων προοπτικών για την αναθεώρηση των οπτικών και πρακτικών της.

Ωστόσο, η μουσειακή εκπαίδευση δεν απευθύνεται μόνον σε σχολικές ομάδες, παιδιά και νέους, αλλά, τουλάχιστον στην εποχή μας, τείνει να λειτουργεί ως ένας βασικός τομέας των μουσείων, που, με ταξύ άλλων, συμβάλλει στην επικοινωνία των μουσείων με όλες τις κατηγορίες των επισκεπτών και του προσδοκώμενου κοινού τους. Ειδικό-

τερα, τείνει να αποβλέπει σε εναλλακτικές εμπειρίες και «μαθησιακά» αποτελέσματα αντί στην αναπαραγωγή δεδομένης κλειστής γνώσης.

Ειδικότερα ως προς την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας:

Εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία μπορούν να αποβλέπουν στη Μάθηση με Κατανόηση με παράλληλη καλλιέργεια Δεξιοτήτων, σε Στάσεις και Αξίες και σε Δραστηριότητα, Συμπεριφορά, Πρόοδο ως αποτελέσματα, που αποσκοπούν στην υπέρβαση, ανακατασκευή ή στην αναθεώρηση προκαταλήψεων, αντικοινωνικών στάσεων και αξιών με αποτέλεσμα την αλλαγή, κυρίως της κοινωνικής συμπεριφοράς, και ανάληψη αντίστοιχης ευθύνης και δράσης. Εκπαιδευτικά προγράμματα αξιοποίησης της προφορικής ιστορίας σε μουσεία που αποβλέπουν σε Ψυχαγωγία, Έμπνευση και Δημιουργικότητα μπορούν να εκληφθούν ως ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς μπορούν να δραστηριοποιούν τα υποκείμενα στα οποία απευθύνονται, ώστε από επισκέπτες ή θεατές μουσειακών εκθέσεων και ακροατές των εκτεθειμένων προφορικών αφηγημάτων να μετατρέπονται σε συνομιλητές, σε δημιουργούς νοημάτων, πρωτότυπου λόγου και έργου, που δυνάμει μπορούν να συμβάλλουν και στον εμπλουτισμό των αντίστοιχων εκθέσεων με νέα προφορικά αφηγήματα ή και νέο εκθεσιακό υλικό.

Στο νέο αυτό πλαίσιο επικοινωνίας, η μουσειακή εκπαίδευση βοηθά στην προσέγγιση και την εκπαιδευτική αξιοποίηση των μουσείων από διαφορετικές ομάδες κοινού, και παράλληλα συμβάλλει στην αναθεώρηση της φυσιογνωμίας και του ρόλου των μουσείων ως κοινωνικών και πολιτιστικών θεσμών, με τη διάβρωση του μουσειακού μοντέλου όπου κυριαρχεί (μόνον) η γνώση των ειδικών.

Η τοποθέτηση των επισκεπτών στο κέντρο του ενδιαφέροντος των

μουσείων μεταβάλλει την ιδιότητα και τον ρόλο της παρουσίας τους εντός του μουσείου: από ένα αδιαφοροποίητο ευρύ κοινό, σε ειδικές ομάδες επισκεπτών, από επισκέπτες σε θεατές, ακροατές, καταναλωτές και στη συνέχεια σε συνομιλητές και παραγωγούς νοημάτων.

Αυτό το πλέγμα πολλαπλών και με διαφορετική ροή νοημάτων συνδέεται και με το πλέγμα των πολλαπλών και με διαφορετική ροή παγκόσμιων μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων που εγείρει κρίσιμα ζητήματα και συμβάλλει στην ενίσχυση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας των σύγχρονων κοινωνιών. Η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας από τη μουσειακή εκπαίδευση για την κατανόηση των πολλαπλών και διαφορετικών αυτών ρευμάτων που συνδέονται με τη ρευστότητα των ταυτοτήτων των ίδιων των υποκειμένων αλλά και με τη ρευστότητα των ίδιων των κοινωνιών, συνάδει και με το αίτημα των σύγχρονων μουσείων, και πάλι στο πλαίσιο του ICOM, να λειτουργούν ως χώροι διαπολιτισμικής επικοινωνίας και διαλόγου.

Συμπερασματικά, η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας από την εκπαίδευση, και ειδικότερα από τη μουσειακή, δυνάμει ανοίγει προοπτικές για σχετική διάβρωση των σθεναρά φρουρούμενων στερεοτυπικών κοινωνικών, πολιτισμικών, ιστορικών και πολιτικών αντιλήψεων που ακόμα εντοπίζονται σε πολλές κοινωνίες, και, ειδικότερα, στο πεδίο των παραδοσιακών προσεγγίσεων της εκπαίδευσης.

Αυτά είναι ζητήματα που, μεταξύ άλλων, επεξεργάζεται και το νέο διεθνές ηλεκτρονικό περιοδικό, *Museumedu - Εκπαίδευση και Έρευνα σε πολιτισμικά περιβάλλοντα*, που εκδίδουμε από το Εργαστήριο Μουσειακής Έρευνας και Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και για το οποίο αναμένουμε τη συνεργασία σας.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ-
ΑΙΝΙΑΝ, ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΖΥΓΟΥΡΗ:
Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ
ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ
ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ
ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΗΤΩΝ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Η προφορική μαρτυρία υπήρξε πάντοτε συστατικό στοιχείο των συλλογών του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και μεγάλο μέρος του κορμού των συλλογών του αφορούν σε αντικείμενα των οποίων δωρητές ήταν οι ίδιοι οι ιστορικοί τους κάτοχοι ή απόγονοι που έφεραν ακόμα τη ζώσα μνήμη τους. Μία συλλογή συγκροτείται βεβαίως πάντα μέσα στα πλαίσια του ιδεολογικού πεδίου της εποχής της και το ιδρυτικό αφήγημα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου ήταν η δόμηση της νεοελληνικής ταυτότητας. Επειδή η προφορική μαρτυρία είναι ένα εργαλείο όχι μόνο πληροφόρησης αλλά και ερμηνείας, ο πληροφορητής αποτελεί πηγή ιστορικής γνώσης, όμως η πληροφόρησή του πάντα αντανακλά και τη δική του στάση απέναντι στην ιστορία. Υπάρχει λοιπόν ένα ζήτημα διαθεσιμότητας και ιδεολογικής χροιάς της ιστορικής μαρτυρίας και γίνεται αντιληπτό ότι η προφορική ιστορία δεν μπορεί παρά να συμπλέκεται με την ιστορία των γραπτών και υλικών τεκμηρίων.

Οι αφηγήσεις των δωρητών του ΕΙΜ κατατίθενται με επιστολές τους στο Μουσείο, σχεδόν από την εποχή της ιδρύσεώς του, και αποτελούν βασικό στοιχείο της τεκμηρίωσης των συλλογών. Σήμερα γίνεται χρήση τους επίσης ως αυτούσια τεκμήρια σε θεματικές παρουσιάσεις, ξεναγήσεις και εκπαιδευτικές δράσεις. Την τελευταία πενταετία, εκτιμώντας το ρόλο τους ως άυλης ιστορικής πηγής, ορισμένες σύγ-

χρονες μαρτυρίες δωρητών μαγνητοφωνούνται, ενώ κάποιες από τις προφορικές συνεντεύξεις έχουν ήδη καταλάβει λειτουργική θέση στην Μόνιμη Έκθεση της Ιστορικής Οικίας Λαζάρου Κουντουριώτη στην Ύδρα.

Μέσα από τις προφορικές συνεντεύξεις των δωρητών καταγράφονται αφηγήσεις ζωής που ερμηνευτικά βοηθούν στην κατανόηση του ιστορικού πλαισίου της εποχής τους. Η αφήγηση, ενταγμένη λειτουργικά στην Έκθεση, είτε σε μορφή βίντεο είτε σε μορφή κειμένου, προκαλεί το ενδιαφέρον του κοινού γιατί εμπεριέχει το στοιχείο της έκπληξης και της ενανθρώπισης της ιστορίας και συμβάλλει στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης. Από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει ποτέ να διαφεύγει της προσοχής ότι αποτελεί προϊόν υποκειμενικής αντίληψης και ερμηνείας και εντέλει προϊόν επιλεκτικής επεξεργασίας της ιστορικής μνήμης.

Ελπίζουμε ότι στο μέλλον η διεύρυνση του νεοσύστατου αρχείου αφήγησης δωρητών να οργανωθεί και να στοχοθετηθεί καλύτερα, ώστε να μεταφέρει με πλουραλιστικό πνεύμα τις επιλεκτικές ματιές των δωρητών πάνω στα γεγονότα.

Το Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος ιδρύθηκε το 1977 για να συλλέξει, να ερευνήσει, να διατηρήσει και να εκθέσει τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού 2300 χρόνων εβραϊκής παρουσίας στην Ελλάδα. Είναι ιστορικό και εθνογραφικό μουσείο, ενώ το φθινόπωρο του 2014 ανακηρύχτηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο ως ερευνητικό κέντρο.

Ένα σημαντικό κομμάτι από το ερευνητικό έργο του ΕΜΕ αποτελεί το Αρχείο Προφορικής Ιστορίας (ΑΠΙ) του Μουσείου, ένα εξειδικευμένο αρχειακό σύνολο προφορικών μαρτυριών από τα πλουσιότερα του είδους του. Η πορεία του άρχισε το 2001, με την οργάνωση και τεκμηρίωση των πρώτων 12 συνεντεύξεων και την πλατυσή τους με πρωτότυπο υλικό, όπως αντικείμενα, έγγραφα και φωτογραφίες της εποχής. Από τότε, κάθε ερευνητική πρωτοβουλία του ΕΜΕ, κάθε καινούργιο πρόγραμμα ή περιοδική έκθεση, προσθέτει νέο υλικό στο Αρχείο, με νέες συνεντεύξεις που διενεργούνται στην Ελλάδα και αλλού.

Το ΑΠΙ περιέχει σήμερα περισσότερες από 110 πρωτότυπες μαρτυρίες, ως επί το πλείστον σε οπτικοακουστική μορφή. Πολλές από αυτές είναι μοναδικές, αφού δεν υπάρχουν σε κανένα άλλο ανάλογο αρχείο στον κόσμο. Αντικείμενο του ΑΠΙ είναι οι καταθέσεις ζωής Εβραίων από όλες τις κοινότητες της Ελλάδας, οι οποίες, ενώ συχνά επικεντρώνονται στις εμπειρίες τους από τα χρόνια του Β' ΠΠ, της

Κατοχής και του Ολοκαυτώματος, ωστόσο περιλαμβάνουν πληροφορίες για πολλές πλευρές ολόκληρης της ζωής τους, πριν και μετά τον Πόλεμο. Αποτελεί πρωταρχική και βασική πηγή έρευνας, υλικού, ιδεών και θεμάτων για όλες τις δράσεις του μουσείου.

Το ΑΠΙ επιτρέπει στο ΕΜΕ να υποστηρίζει πολλαπλά είδη ίδιων πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, αλλά και συνεργασιών με άλλους φορείς και ιδρύματα. Ψηφιακές εκθέσεις και εκδόσεις του ΕΜΕ περιέχουν τμήματα συνεντεύξεων με τη μορφή πολυμέσων, ενώ περιοδικές εκθέσεις του ΕΜΕ, όπως ΕΒΡΑΪΚΕΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (2010-11) και ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΗΣ. ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ (2013-15) βασίστηκαν ουσιαστικά στο ΑΠΙ, αλλά και το εμπλούτισαν μέσα από την ερευνητική διαδικασία που προκάλεσαν. Πρόσφατα εγκρίθηκε η ψηφιοποίηση του αρχείου, με την υποστήριξη του Ιδρύματος Σ. Νιάρχος.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ,
ΑΡΓΥΡΩ ΜΠΑΤΣΗ,
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΛΟΥ,
ΜΑΡΙΑ ΦΛΩΡΟΥ:
Βιομηχανικό Μουσείο
Φωταερίου

ΟΤΑΝ ΤΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ
ΜΙΛΟΥΝ... Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ
Η ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΩΝ
ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΣΤΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙ-
ΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΤΑΕΡΙΟΥ

Οι προφορικές μαρτυρίες χρησιμοποιήθηκαν στο Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου για να φωτίσουν τις εμπειρίες και αναμνήσεις των εργαζομένων και των κατοίκων. Οι συνεντεύξεις δεν αποκάλυψαν μόνο άγνωστες στιγμές της ιστορίας του παλιού εργοστασίου φωταερίου αλλά και την καθημερινότητα, όσων εργάζονταν και ζούσαν γύρω από το Γκάζι. Στη διάρκεια των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν ημι-δομημένα ερωτηματολόγια, ώστε να συγκροτηθούν αφηγήσεις ζωής με επίκεντρο τη συγκεκριμένη περιοχή. Οι εργαζόμενοι προέρχονταν από διαφορετικά στρώματα και κλάδους του προσωπικού της μονάδας φωταερίου (διευθυντικά στελέχη, επιστημονικό, τεχνικό και διοικητικό προσωπικό), ώστε να αποτυπωθούν οι πολλαπλές διαστάσεις της εργασιακής καθημερινότητας. Αντίστοιχα, οι κάτοικοι καλούνταν να θυμηθούν επεισόδια της καθημερινότητας, πρόσωπα και επαγγελματίες, που είχαν προσελκύσει το βλέμμα τους κατά την παιδική και εφηβική ηλικία. Τα ηχητικά αρχεία από τις συνεντεύξεις με κατοίκους και εργαζόμενους στο Μουσείο Φωταερίου συγκροτούν σήμερα μία συλλογή προφορικών μαρτυριών, ανοιχτή για μελέτη και εμπλουτισμό με νέο υλικό.

Η μουσειολογική ομάδα, που εργάστηκε για την υλοποίηση του ΒΜΦ, επέλεξε να τοποθετήσει αποσπάσματα από τις μαρτυρίες μέσα

στους φούρνους, ώστε ο επισκέπτης να αισθανθεί ότι μέσα από τα παλιά μηχανήματα ακούγονται οι «φωνές του παρελθόντος». Η μουσειακή στάση των προφορικών μαρτυριών περιλαμβάνει τέσσερις μηχανισμούς αναπαραγωγής ηχητικών αρχείων, οι οποίοι τοποθετήθηκαν αντίστοιχα μέσα σε τέσσερα αποστακτικά κέρατα του κτιρίου των Παλαιών Φούρνων. Τα αποσπάσματα των συνεντεύξεων επιλέχθηκαν με βάση τέσσερις θεματικές, που αφορούσαν τις συνθήκες εργασίας, τις εργασιακές ιεραρχίες, τον συνδικαλισμό και την καθημερινότητα της συνοικίας του Φωταερίου.

Οι μαρτυρίες παραμένουν αναπόσπαστο κομμάτι των δραστηριοτήτων του μουσείου (εκπαιδευτικά προγράμματα, καλλιτεχνικές δράσεις). Η ομάδα σχεδιασμού μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων επιστρέφει συχνά στο αρχείο των προφορικών μαρτυριών για να αναδείξει τα πολλαπλά επίπεδα παραγωγής της ιστορίας και να παρουσιάσει στους επισκέπτες τις διαφορετικές αφηγήσεις του κοινού μας παρελθόντος.

Πέρα από τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα οι προφορικές μαρτυρίες έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για νέες καλλιτεχνικές δημιουργίες, όπως θεατρικούς μονολόγους και παραμύθια, που έχουν παρουσιαστεί μέσα στους χώρους του παλιού εργοστασίου φωταερίου. Χάρη στις μαρτυρίες περιηγούμαστε ξανά σε δρόμους των πόλεων, που έχουν λησμονηθεί ή αλλάξει, συζητάμε ξανά το νόημα της εργασίας, τις σχέσεις και τις συνθήκες εργασίας και τελικά διαπραγματευόμαστε για ακόμη μία φορά τις βεβαιότητές μας για το παρελθόν.

Η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών κατάφερε μόλις το 1967 –45 χρόνια μετά το '22– τη συλλογή πολιτισμικού υλικού από τις περιοχές της Ελλαδικής περιφέρειας, όπου οι κοινότητες των Ποντίων προσφύγων ήταν πολλές, ζωντανές και σχετικά αμιγείς.

Βασική επιδίωξη, σε αυτό το εγχείρημα ορίστηκε η συγκέντρωση στοιχείων:

- Α. Από περιφέρειες του Πόντου, από τις οποίες ελάχιστα ή κανένα στοιχείο δεν είχε μέχρι τότε δημοσιευτεί ή συγκεντρωθεί και,
- Β. Από περιφέρειες του Πόντου, για τις οποίες υπήρχε δημοσιευμένο υλικό, αλλά τα δείγματα προφορικού λόγου θα ολοκλήρωναν επιστημονικά τη μελέτη των τοπικών ιδιωμάτων της ποντιακής διαλέκτου.

Ο φιλόλογος Σίμος Λιανίδης, εμπνευστής και εκτελεστής του εγχειρήματος, με εξοπλισμό: μαγνητόφωνο, κινηματογραφική και φωτογραφική μηχανή, ξεκίνησε από την Αθήνα το οδοιπορικό, διάρκειας είκοσι επτά ημερών και διαδρομής 4.000 χιλιομέτρων. Επισκέφτηκε πόλεις και χωριά της βόρειας Ελλάδας ξεκινώντας από την περιοχή της Κατερίνης και φτάνοντας μέχρι την περιφέρεια της Αλεξανδρούπολης. Ο συλλογέας, ακολουθώντας τις οδηγίες του Λαογραφικού Αρχείου της

Ακαδημίας Αθηνών, αποθησαύρισε για την Επιτροπή Ποντιακών Μελετών μεγάλης διάρκειας ηχητικό υλικό (15 ταινίες) που αναφέρεται σε πολλούς τομείς της ζωής του ελληνισμού του Πόντου.

Οι περιοχές, στις οποίες αναφέρονται οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν, είναι από τον Ανατολικό και τον Δυτικό Πόντο, παράλιο και μεσογειακό, αλλά και από την περιοχή του Καρς, του ρωσικού κυβερνείου, όπου υπήρχαν 70 ελληνικές κοινότητες.

Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας σε θέματα: πολιτισμικά, κοινωνικά, ιστορικά. Ο Σ. Λ. κατέγραψε μαρτυρίες από δεκατρείς γυναίκες και τριάντα έναν άνδρες, που οι περισσότεροι ήταν γεννημένοι από το 1880 έως το 1902, ζούσαν στον Πόντο και το Καρς και έφτασαν πρόσφυγες στην Ελλάδα (από το 1919 έως το 1923). Η αξία του παραπάνω εγχειρήματος αποδεικνύεται από τους εξής παράγοντες:

- Την μεγάλη ηλικία των πληροφορητών, που εξασφαλίζει αυθεντικά στοιχεία.
- Την ποικίλη τοπικά προέλευση των πληροφορητών.
- Την ποικιλία των λαογραφικών θεμάτων.
- Την σπανιότητα των τεκμηρίων για σημαντικά ιστορικά θέματα, που διαφωτίζει το χαρακτήρα συγκλονιστικών γεγονότων και το ήθος ξεχωριστών προσώπων.

Το μαγνητοφωνημένο υλικό διαφυλάχθηκε για χρόνια μέσα στις ταινίες. Δεκαετίες αργότερα, μετά από εξειδικευμένη εργασία με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, έγινε κατορθωτό να ψηφιοποιηθεί. Σήμερα είναι διαθέσιμο στο ευρύ κοινό μέσα από την ιστοσελίδα της Επιτροπής Ποντιακών Μελετών.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΧΑΤΖΗΔΟΥΡΟΣ:

Μουσείο Ηλεκτρικών
Σιδηροδρόμων

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ
ΠΡΟΦΟΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΣΤΗ
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΩΝ
ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΩΝ ΞΕΝΑΓΗΣΗΣ

Η περιήγηση του επισκέπτη στους χώρους του Μουσείου των Ηλεκτρικών Σιδηροδρόμων παρέχει μια συνεκτική εικόνα του ρόλου και της λειτουργίας του σιδηροδρόμου στο αστικό περιβάλλον της πόλης. Λόγω όμως της ιδιαιτερότητας των εκθεμάτων, τα επεξηγηματικά «καρτελάκια» στα εκθέματα δεν είναι ικανά, όσο σαφή και αν είναι, να παρέχουν όλη την πληροφορία για το εκτιθέμενο αντικείμενο. Για το λόγο αυτό, μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, σε συνδυασμό με την εμπειρία και κυρίως τις τεχνικές τους γνώσεις, έχουν επιφορτιστεί με την ξενάγηση στοχευμένων ομάδων επισκεπτών, αποσκοπώντας οι επισκέπτες να αποκομίσουν μια πληρέστερη αντιληπτική εικόνα για τη μακροχρόνια λειτουργία και το ρόλο του αστικού ηλεκτρικού σιδηρόδρομου της πρωτεύουσας. Η παρουσία και η λειτουργία του έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας και του Πειραιά. Ο χωρικός άξονας, πάνω στον οποίο κινήθηκε ο ηλεκτρικός, προσδιόρισε σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της πόλης, επηρεάζοντας την πολεοδομική όψη και τη χωροταξική της διάσταση. Η παρουσία του συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση σχέσεων και θεσμών σχετικά με την κοινωνική διάσταση της ιστορίας της εργασίας, της δημιουργίας συνεκτικής συνδικαλιστικής συνείδησης των εργαζομένων, όπου μέσα από αγώνες, διεκδικήσεις και πρωτοποριακές δημιουργικές προτάσεις επηρέ-

ασαν και κατηύθυναν την περαιτέρω πορεία και μετεξέλιξη της κοινωνίας, αλλά και τη διαμόρφωση των λειτουργικών δομών της πόλης.

Όμως μια σημαντική διάσταση για την ολοκλήρωση της εικόνας του ηλεκτρικού, είναι οι μνήμες και οι αφηγηματικές ιστορίες που συνδέουν τους εργαζόμενους με πολλά από τα εκτιθέμενα αντικείμενα. Το Διοικητικό Συμβούλιο του Μουσείου αντιλαμβανόμενο τη σημαντικότητα της βιωματικής σύνδεσης αντικειμένων και εργαζομένων, άρχισε να συλλέγει πληροφορίες αποσκοπώντας σε δύο στόχους. Ο πρώτος αφορούσε την καταγραφή της μνήμης των παλαιότερων εργαζομένων που θα εμπλουτίσουν τις γνώσεις μας για τη μακροχρόνια πορεία των 147 ετών λειτουργίας του ηλεκτρικού. Ο δεύτερος, όχι όμως υποδεέστερος, την τεκμηρίωσή τους μέσα από γραπτές πηγές της εποχής, τύπος, έγγραφα, σχέδια, και από τις 6000 και πλέον ιστορικές φωτογραφίες του αρχείου μας, ώστε να διαφυλαχθούν για τις επόμενες γενιές οι προφορικές αφηγήσεις και μνήμες των εργαζομένων.

Με την εισήγησή μας, αυτή τη διάσταση της μνήμης και των προφορικών βιωματικών μαρτυριών επιχειρήσαμε να αναδείξουμε και πώς αυτές συνδέονται με τα εκτιθέμενα αντικείμενα του Μουσείου μας.

ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΚΑΡΕΝΑ:

Μουσείο της Πόλης του Βόλου

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

Οι αφηγήσεις ζωής σ' ένα σύγχρονο μουσείο πόλης δεν ενισχύουν απλώς μοναδικά τα εκτιθέμενα υλικά τεκμήρια της ανθρώπινης δράσης, αλλά αποτελούν το πρωταρχικά απαραίτητο μέσο προσέγγισης της ιστορίας και της ζωής των ανθρώπων της πόλης. Το Μουσείο της Πόλης του Βόλου άνοιξε τις πύλες του στις 22 Δεκεμβρίου του 2014, με σκοπό όχι μόνο να γίνει το σύμβολο της ιστορίας των ανθρώπων της πολυσυλλεκτικής αυτής πόλης, αλλά και ο κοινός τόπος των κατοίκων και επισκεπτών που προβληματίζονται για το παρελθόν και το παρόν και ονειρεύονται ένα δημιουργικό μέλλον.

Σήμερα, ολοκληρώνεται ένας χρόνος από τα εγκαίνια της πρώτης μεγάλης έκθεσης του νέου μουσείου με τίτλο «Βόλος – Νέα Ιωνία: Τόσο μακριά, τόσο κοντά», η οποία πραγματοποιήθηκε με αφορμή την επέτειο της ίδρυσης του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας το 1924 και προβάλλει τις διαφορετικές διαδρομές των ανθρώπων που συμβίωσαν στον ίδιο τόπο, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους στον τρόπο αντιμετώπισης των καθημερινών προκλήσεων. Σε όλες τις θεματικές ενότητες της έκθεσης ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία –χρησιμοποιώντας σύγχρονα τεχνολογικά μέσα– να ακούσει ιστορίες ζωής των κατοίκων του Βόλου και της Νέας Ιωνίας, οι οποίες επιλέχθηκαν από τους επιμελητές της έκθεσης σε συνεργασία με τους υπεύθυνους του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του

Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας & Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με στόχο την τεκμηρίωση των μορφών της ανθρώπινης εμπειρίας τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν, την ενδυνάμωση της μνήμης και την πρόκληση των συναισθημάτων για την ανάδειξη των αναμνήσεων.

Με τη συνεχιζόμενη πραγματοποίηση περιοδικών εκθέσεων, εκδηλώσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Μουσείο της Πόλης του Βόλου, ενισχύεται καθημερινά το κίνητρο μιας κοινής προσπάθειας για τη δημιουργία ενός ανοικτού για τους ανθρώπους μουσείου.

ΕΥΤΥΧΙΑ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑ,
ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ:
Μουσείο Μικρασιατικού
Ελληνισμού «Φιλιώ
Χαϊδεμένου»

ΟΙ ΠΑΠΠΟΥΔΕΣ ΜΑΣ
ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ
ΜΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ, ΕΜΕΙΣ
ΡΑΤΣΙΣΤΕΣ;

Τα κείμενα φέρουν μηνύματα, ενώ τα αντικείμενα είναι τα μηνύματα. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Οι παππούδες μας πρόσφυγες, οι γονείς μας μετανάστες, εμείς ρατσιστές;» καλεί τους μαθητές να απελευθερώσουν τη φαντασία τους και να ξετυλίξουν τα μηνύματα των αντικειμένων. Μέσα από διαδραστικά παιχνίδια θα εξερευνήσουν, με όλες τις αισθήσεις τους, την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων Μικρασιατών. Αφηγήσεις και βιώματα προσφύγων θα τους ταξιδέψουν στο παρελθόν... και όντας περιτριγυρισμένοι από τις έννοιες «πρόσφυγας», «μετανάστης», «ρατσιστής», θα αναστοχαστούν και ξαφνικά θα βρεθούν στο παρόν.

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΛΙΑΚΟΣΤΑΥΡΟΥ:

Μουσείο Τηλεπικοινωνιών
Ομίλου ΟΤΕ

ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΕ ΤΡΟΧΙΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΥ. ΜΟΥΣΕΙΟ-
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
«ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΔΟΡΥΦΟΡΟΥ»

Το Μουσείο Τηλεπικοινωνιών Ομίλου ΟΤΕ, με τη συμμετοχή του στην 17η ετήσια συνάντηση Μουσείων νεώτερου πολιτισμού, ανέδειξε τη συνεισφορά της προφορικής μαρτυρίας στην ανάδειξη ιστορικών γεγονότων άρρηκτα συνδεδεμένων με την τεχνολογική πρόοδο του τόπου μας.

Μέσα από τη Μουσειοπαιδαγωγική δράση που διεξήχθη τον Οκτώβριο του 2015 με τίτλο «Ιστορίες Δορυφόρου» και το δημιουργικό παιχνίδι, περισσότερα από 200 παιδιά ηλικιακών ομάδων 4-6 και 7-12 ετών μαζί με τους συνοδούς τους, έμαθαν για την εκτόξευση του πρώτου ελληνικού τηλεπικοινωνιακού δορυφόρου τον Μάιο του 2003 στο ακρωτήρι Κανάβεραλ των ΗΠΑ. Με τη βοήθεια των μουσειοπαιδαγωγών, δημιούργησαν διαστημικές ιστορίες, έκαναν πειράματα, ζωγράφισαν και παρατήρησαν τον ουρανό με τα τηλεσκόπια. Η προφορική μαρτυρία ενός ατόμου της ελληνικής αποστολής, μετέφερε το κλίμα των όσων βίωσε την ιστορική εκείνη στιγμή, δημιουργώντας ένα αίσθημα υπερηφάνειας για το σημαντικό αυτό επίτευγμα! Όλα συνοψίστηκαν σε μία λέξη... Μεγαλείο!

Η συγκεκριμένη δράση υπήρξε η αφορμή για τη δημιουργία οργανωμένου αρχείου προφορικών μαρτυριών στο Μουσείο Τηλεπικοινωνιών, με σκοπό την ανάδειξη και τη διαφύλαξη σημαντικών ιστορικών γεγονότων που αφορούν την εξέλιξη των τηλεπικοινωνιών στη χώρα μας.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΑΠΑ,
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΓΑΔΑΚΗΣ

Μουσείο Εθνικής Αντίστασης

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΔΗΜΟΥ
ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ

Το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης του Δήμου Ηλιούπολης, είναι ένας χώρος ιστορικής μνήμης για την αντίσταση που προέβαλαν οι Έλληνες κατά τη διάρκεια της τριπλής (Βούλγαροι, Ιταλοί, Γερμανοί) κατοχής της πατρίδας μας (Απρίλιος του 1941 - Οκτώβριος του 1944). Ο αγώνας αυτός είναι επίσημα αναγνωρισμένος με απόφαση της Ελληνικής κυβέρνησης (Νόμος 1285 - 20/9/1982), ως φόρος τιμής και ιστορικής αναγνώρισης των αγώνων του Ελληνικού λαού εκείνης της περιόδου.

Το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης του Δήμου Ηλιούπολης είναι αυτοτελές ΝΠΔΔ, κτίστηκε με έξοδα του Δήμου Ηλιούπολης και συντηρείται από τον Δήμο. Εγκαινιάστηκε το 2010, έτυχε από την πρώτη στιγμή θερμής υποστήριξης από τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης αλλά και από τους συμπολίτες μας γενικότερα, οι οποίοι δώρισαν προσωπικά τους αντικείμενα και ενθυμήματα από την εποχή εκείνη.

Μέσα από τη συλλογή, τεκμηρίωση και ανάδειξη: χειρογράφων, πρωτοσέλιδων εφημερίδων, προκηρύξεων, εργαλείων παράνομου τύπου, περιοδικών, τρυκ, φωτογραφιών, στρατιωτικών ενδυμάτων και πολεμικού εξοπλισμού, ηχητικών ντοκουμέντων, έργων τέχνης αλλά και προσωπικών αντικειμένων που ανήκουν σε ιστορικά πρόσωπα που συνδέονται με την Εθνική Αντίσταση παρουσιάζονται όλες οι

αντιπροσωπευτικές, μεμονωμένες ψηφίδες που συγκροτούν την ανασύσταση ενός ευρύτερου ιστορικού πλαισίου που απεικονίζει εύγλωττα την πολύπαθη περίοδο 1940-1944.

Επιπροσθέτως, στη φαρέτρα του μουσείου εντάσσεται μία αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, όπου φιλοξενούνται συχνά εκδηλώσεις πολιτιστικού περιεχομένου, εικαστικές εκθέσεις, καθώς επίσης και παραστάσεις σχολείων και θεατρικών εργαστηρίων.

Στόχος και φιλοδοξία είναι να μετατραπεί το Μουσείο σε κέντρο ιστορικών μελετών για την εποχή εκείνη και να μεταδώσει τη γνώση με αντικειμενικό τρόπο, μεταλαμπαδεύοντας συγχρόνως στις νεότερες γενιές τα ιδεώδη και τις αξίες των αγωνιστών για ελευθερία, εθνική κυριαρχία, δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, αξιοπρέπεια των Ελλήνων.

Για το λόγο αυτό πραγματοποιούνται ξεναγήσεις, οι οποίες αφορούν και εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η ξενάγηση περιλαμβάνει προβολή οπτικοακουστικού υλικού από το χρονικό της Εθνικής αντίστασης, μαρτυρίες αγωνιστών που έλαβαν μέρος στην Εθνική Αντίσταση και εκπαιδευτικές εργασίες διαφορετικές σε κάθε σχολική βαθμίδα, οι οποίες εμπλουτίζονται με τη βοήθεια και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνουν αφίσες της ΕΠΟΝ, τις οποίες τα παιδιά καλούνται να χρωματίσουν, καθώς και κουίζ, ερωτηματολόγια, σταυρόλεξο σχετικά με λέξεις από την Εθνική Αντίσταση και μέσα που χρησιμοποιούσαν οι Αντιστασιακές οργανώσεις.

Όσον αφορά τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δράσεων του Μουσείου οργανώνε-

ται πρόγραμμα με τίτλο ανθρώπινα δικαιώματα και ιδεολογία, η ανάπτυξη του φασισμού στην Ευρώπη του δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου και οι επιπτώσεις στην κατεχόμενη Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση υπάρχει προ-συνεννόηση με τους εκπαιδευτικούς, ώστε τα παιδιά να έρχονται προετοιμασμένα στο ιστορικό φαινόμενο της Εθνικής Αντίστασης.

Σημαντικό και αναπόσπαστο τμήμα του Μουσείου αποτελεί και η πινακοθήκη, η οποία περιέχει πίνακες ζωγραφικής του Λευκαδίτη ζωγράφου Θεμιστοκλή Καρφάκη εμπνευσμένου από την Εθνική Αντίσταση. Η πινακοθήκη (galerie) του Μουσείου αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα και προσφέρει ερέθισμα για καλλιτεχνική δράση στα παιδιά, εμπνευσμένα από τα εκθέματα που παρακολούθησαν.

Το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης του δήμου μας είναι ένας χώρος ανοιχτός και φιλόξενος στην κοινωνία και τη νεολαία μας, μία γέφυρα της ιστορίας μας στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

ΕΛΕΝΗ ΜΠΙΝΤΣΗ,

ΟΥΡΑΝΙΑ ΡΑΠΤΗ:

Λαογραφικό και Εθνολογικό
Μουσείο Μακεδονίας - Θράκης

ΠΑΡΑΚΑΙΡΕΣ (;) ΠΡΟΣΗΛΩΣΕΙΣ

Ο σχεδιασμός μιας περιοδικής έκθεσης αφιερωμένης στους δωρητές του Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας – Θράκης, ως ανταπόδοση της πράξης της δωρεάς και ως προσπάθεια ανανέωσης της σχέσης του Μουσείου με την τοπική κοινωνία, στάθηκε η αφορμή για μια σειρά δράσεων που βασίστηκαν στη συλλογή προφορικών ιστοριών που αφορούσαν τα αντικείμενα αυτά. Η έκθεση με τίτλο «Άνθρωποι και αντικείμενα: Σχέσεις ζωής» διήρκεσε από τις 29-9-2009 έως τις 29-6-2010 και ήταν μια έκθεση-αφιέρωμα στους δωρητές, καθώς σε αυτήν παρουσιάστηκαν αντικείμενα που δωρήθηκαν στο Μουσείο από το 2003 ως το 2009. Οι δράσεις που οργανώθηκαν στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης περιλάμβαναν την έκδοση καταλόγου, την οργάνωση ημερίδας που διαπραγματευόταν τη συλλεκτική πολιτική των Μουσείων του Νεώτερου Πολιτισμού και κύκλο ομιλιών από σημαντικές προσωπικότητες της επιστήμης και της λογοτεχνίας.

Στη διάρκεια της προετοιμασίας της έκθεσης και των εκτεταμένων συνεντεύξεων με τους δωρητές, αναδύθηκαν ερωτήματα σχετικά με το ποια αντικείμενα θεωρούν οι δωρητές σημαντικά, πολύτιμα κι αγαπημένα και διαφυλάχτηκαν ως συνέχεια της οικογένειας, και πώς κάποια από αυτά κατέληξαν στο Μουσείο, αλλά και ποια, σήμερα, δικά μας αντικείμενα θεωρούνται σημαντικά και τα διαφυλάσσουμε για μας και τα παιδιά μας, και τέλος, ποιες θα είναι οι συλλογές

του Λαογραφικού Μουσείου στο μέλλον, τι από τα δικά μας πράγματα θα συμπεριλαμβάνουν στις συλλογές τους τα μουσεία του μέλλοντος.

Η απόπειρα αυτή διερεύνησης των σχέσεων των ανθρώπων με τα αντικείμενα, καθώς και των σχέσεων των ανθρώπων μεταξύ τους, μέσω των αντικειμένων, είχε πολλαπλό αντίκτυπο στη ζωή του Μουσείου, καθώς το οδήγησε στην αναθεώρηση των συλλογών του, στον επαναπροσδιορισμό της συλλεκτικής του πολιτικής και στην επαναδιαπραγμάτευση των ερευνητικών του ενδιαφερόντων.

Το μουσείο «Κεντώντας την Μνήμη» εγκαινιάστηκε τον Δεκέμβριο του 2005 και αποτελεί μια προσφορά στην πόλη της Θεσσαλονίκης του Σωματείου «Μέριμνα Ποντίων Κυριών» ιδρυθέντος το 1923 στη Θεσσαλονίκη, το οποίο αποτελεί τη συνέχεια της Αδελφότητας Κυριών Τραπεζούντος «η Μέριμνα» (έτος ίδρυσης 1904). Αποτελεί μια πραγματική κιβωτό πολιτισμού και ιστορίας, όπου, εκτός από τα κεντήματα με πρωταρχική θέση τα εργόχειρα του εργαστηρίου της Μέριμνας και τις πολύτιμες μουσειακές συλλογές, φυλάσσονται και εκτίθενται και μνήμες από τις Αξέχαστες Πατρίδες.

Η μουσειολογική μελέτη είναι έργο της καθηγήτριας Κοινωνικής Λαογραφίας και Ανθρωπολογίας του Α.Π.Θ. κας Ελεονώρας Σκουτέρη-Διδασκάλου και αξιόλογων συνεργατών της και αποτελεί ένα «Μουσείο κατά βάση ανθρωπολογικό που διαλέγεται με την ιστορία..., ένα μουσείο όπου οι άνθρωποι μιλούν για τα πράγματά τους, για τις πράξεις τους, για τις ζωές τους» (Σκουτέρη-Διδασκάλου 2011).

Η μουσειολογική αφήγηση αναπτύσσεται σε δέκα διαδοχικές ενότητες:

1. Τραπεζούς, πόλις ελληνίς του Πόντου.
2. Το Αναλόγιον, από την Τραπεζούντα στη Θεσσαλονίκη.
3. Εν συνεχεία τα πρόσωπα της Μέριμνας.
4. Το Κειμήλιο Μνήμης.

5. Ο δρόμος της Προσφυγιάς.
6. Στον κόσμο των γυναικών.
7. Στο εργαστήρι εργόχειρα-χειροτεχνήματα.
8. Κεντήματα, γραφτά και ξομπλιαστά.
9. Ωραίες κουβαρίστρες.
10. Κεράσματα.

Στο Μουσείο υλοποιείται ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται σε νήπια και παιδιά της Α΄ και Β΄ Δημοτικού το οποίο σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε από την κα Καλλιόπη Ξανθοπούλου.

Το πρόγραμμα στο μουσείο εξελίσσεται σε βήματα, ενώ έχει προηγηθεί μια επικοινωνία με τους δασκάλους, στους οποίους αποστέλλεται ενημερωτικό υλικό ώστε να έχουν προετοιμάσει στοιχειωδώς τα παιδιά.

Οι μαθητές ξεκινούν από την 1η ενότητα, εντοπίζεται η πόλη-αναφορά του μουσείου, η Τραπεζούντα, στον χώρο και στον χρόνο και η σύνδεση με την Μέριμνα και την κεντητική σαν τρόπος αφήγησης των ιστοριών που θα ακολουθήσουν. Ξεκινά η περιήγηση και σε κάθε ενότητα, έχουν επιλεγεί συγκεκριμένα αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούν οι υπεύθυνοι ώστε να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με τα παιδιά. Για παράδειγμα, κάποια αντικείμενα που σχετίζονται με τη Βάπτιση ή το μπάνιο οδηγούν στη συζήτηση για το τι γινόταν παλαιότερα, τι γίνεται τώρα... Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην ενότητα «ο Δρόμος της Προσφυγιάς» όπου ξεκινά η συζήτηση για το τι πήραν μαζί τους οι παλιοί (τι χρειαζόνταν, τι είχε αξία γι' αυτούς, και φυσικά τα κεντήματα). Μετά από εικοσάλεπτη ξενάγηση ξεκινούν οι δραστηριότητες. Για τα νήπια και τους μαθητές της Α΄ και Β΄ Δημοτικού

ανατέθηκε στην Καλλιόπη Ξανθοπούλου η σχεδίαση και δημιουργία ενός εντύπου υπό μορφή βιβλίου που περιλαμβάνει πέντε ιστοριούλες, σαν πέντε «βελονιές» στο ίδιο κέντημα και πέντε δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκάστοτε ιστορία αλλά και τα όσα έχουν δει προηγουμένως οι μικροί επισκέπτες στο μουσείο, που δεν εξαντλούνται στο χώρο του μουσείου και καλούνται οι δάσκαλοί τους να συνεχίσουν το βιβλιαράκι, που έχει χαριστεί στον κάθε μαθητή ξεχωριστά, στο σχολείο στοχεύοντας να υπάρξει αφομοίωση των όσων είδαν και άκουσαν. Στη συνέχεια τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να κρατήσουν στα χέρια τους διάφορα παλιά αντικείμενα, τα οποία έχουν επιλεχθεί για αυτόν ακριβώς τον σκοπό, να φωτογραφηθούν πίσω από τις μορφές των μικρών Ποντίων και να κρατήσουν ως αναμνηστική αυτή τη φωτογραφία. Τέλος υπό μορφή φακέλου, παίρνουν ένα σχέδιο από κέντημα για να το χρωματίσουν στο σπίτι, αν θελήσουν.

Το Βιομηχανικό Μουσείο Τομάτας «Δ. Νομικός» στη Βλυχάδα Σαντορίνης εγκαινιάστηκε τον Ιούλιο του 2014. Είναι ένα παλιό εργοστάσιο ντομάτας που χτίστηκε από τον Γεώργιο Νομικό το 1945 και λειτούργησε έως το 1981. Παρήγαγε δύο προϊόντα: ντοματάκι κονσέρβα και πελτέ ντομάτας.

ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ

Η βασική αφήγηση του μουσείου αφορά στην αλυσίδα παραγωγής και στη λειτουργία των μηχανημάτων. Περιγράφονται αναλυτικά όλα τα στάδια της επεξεργασίας του φρούτου της ντομάτας, από την άφιξή του στην αυλή μέχρι και τη διοχέτευση του τελικού προϊόντος σε άλλες περιοχές της χώρας. Η αφήγηση αυτή καθώς και η ενημέρωση γύρω από τη ντομάτα αποτελούν την αφορμή για την ανάδειξη ενός ευρύτερου κοινωνικο-ιστορικού πλαισίου για τη Σαντορίνη και τη σχέση της με την ενδοχώρα αλλά και το εξωτερικό. Γίνεται σιγά σιγά εμφανής η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην ανάγκη και στη χρησιμότητα των φυσικών υλικών, ανάμεσα στο μικροκλίμα του νησιού και στα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ντομάτας και τέλος ανάμεσα στη γεωργική και παραγωγική συγκυρία με την επιχειρηματική επένδυση, δραστηριότητα και το εμπόριο.

Το εργοστάσιο αποτελούσε την πιο παραγωγική ζώνη του νησιού.

Η αρχιτεκτονική των κτιρίων υπηρετούσε τα παραδοσιακά πρότυπα της Σαντορίνης και τα υλικά κατασκευής του, παρμένα από την γύρω περιοχή, αποτελούνται από ηφαιστειακές πέτρες και ελαφρόπετρα, θηραϊκό χώμα και ασβέστη. Η απόσταση από τη θάλασσα εξυπηρετούσε στο εμπόριο αλλά και στην εκμετάλλευση και χρήση του θαλασσινού νερού για το πλύσιμο της ντομάτας και τη λειτουργία κάποιων μηχανημάτων.

Η ύπαρξη στο εργοστάσιο μηχανημάτων από 7 διαφορετικές χώρες τονίζει τη σπουδαιότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην ελληνική περιφέρεια εκείνης της εποχής, καθώς και τη σύνδεσή της με τη βιομηχανική ανάπτυξη που λάμβανε χώρα στην Ευρώπη, αν αναλογιστεί κανείς τον περιορισμό που επέβαλαν οι δασμοί, ο χρόνος μεταφοράς των μηχανημάτων αλλά και η επικοινωνία σε άλλες γλώσσες.

Ο ταξικογεωγραφικός διαχωρισμός στο νησί είναι ακόμα και σήμερα εμφανής. Για πέντε περίπου δεκαετίες τα νοικοκυριά στα τέσσερα μεγάλα χωριά του νότου, οργάνωσαν τη ζωή τους γύρω από την παραγωγή της ντομάτας και ακόμα και σήμερα παράλληλα με τον τουρισμό, οι κάτοικοι αυτής της περιοχής καλλιεργούν τη γη. Από πέρυσι ξεκινήσαμε μία καταγραφή προφορικών μαρτυριών για τη γεωργική πρακτική αλλά και τις μνήμες των ανθρώπων του νότου όσον αφορά στο εργοστάσιο. Ελπίζουμε πολύ σύντομα να ενσωματώσουμε κομμάτι αυτού του υλικού στον εκθεσιακό χώρο του μουσείου.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ / ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

Στο πλαίσιο μιας συμφωνίας εργασίας στο μουσείο της Βλυχάδας ανέλαβα το ερευνητικό εγχείρημα μιας πρώτης καταγραφής του αρχαιικού του υλικού και της δημιουργίας ενός ψηφιακού αρχείου προ-

φορικής ιστορίας. Η συγκυρία να νοικιάσω ως κατοικία το σπίτι όπου διέμενε ο επιστάτης, ο κ. Αντώνης, δίπλα στο μουσείο μεταμόρφωσε τα όρια ανάμεσα στο ρόλο μου και το πεδίο έρευνας, σ' εκείνη την καθημερινή διαδρομή μου από τον ιδιωτικό χώρο στο χώρο εργασίας, όπου η ξενάγηση οδηγούσε σε συμμετοχική παρατήρηση.

Το υλικό της ξενάγησης, η μία εκδοχή της αφήγησης, που αφορά στη διαδικασία επεξεργασίας της ντομάτας και κάποιες πληροφορίες για τα μηχανήματα αποτελούν εκφράσεις της μνήμης αφενός των ιδιοκτητών, που διατηρούν αναμνήσεις από τα παιδικά τους χρόνια, αφετέρου του επιστάτη-μηχανικού, ανθρώπου «κλειδί» με γενικά καθήκοντα επί χρόνια, καθώς η δική του μνήμη καθορίζει ως τώρα την αφήγηση της ξενάγησης. Φυσικά, αφού κι ο πατέρας του δούλεψε εκεί ως επιστάτης, το εργοστάσιο κτίστηκε σε δικό τους κτήμα και ο Νομικός τον έστειλε να σπουδάσει μηχανικός, για να εργαστεί ως «δεξί» του χέρι στη Βλυχάδα, δέθηκε με τα μέλη της οικογένειας και έζησε όλες τις συντελεσθείσες αλλαγές μέσα στο εργοστάσιο. Η επαναλαμβανόμενη αφήγηση ιστοριών σχετικά με τον κ. Νομικό και το εργοστάσιο συντηρεί την εικόνα ενός ανθρώπου - τοπικού ευεργέτη κι απ' την άλλη αποδίδει φόρο τιμής στη μνήμη της οικογένειας αυτής.

Στο ερώτημα ποιος έχει την εξουσία πάνω στην αφήγηση στο νέο αυτό μουσείο είναι ανάγκη να εκθέσω τους τρεις βασικούς άξονες που καθορίζουν τη συγκρότησή της:

Α) Οι άνθρωποι: ο κ. Αντώνης, οι ξεναγοί και οι επισκέπτες. Η φύση της σχέσης με την οικογένεια Νομικού για τον επιστάτη και η φύση της εργασίας για τις ξεναγούς δημιουργούν ένας είδος εξουσίας, καθώς μόνον αυτοί διαθέτουν κλειδιά, άρα αυτοί μόνον

αποφασίζουν το άνοιγμα των πυλών στους επισκέπτες τόσο στο χώρο όσο και τη μνήμη. Από την άλλη μεριά οι επισκέπτες, ντόπιοι ή ξένοι και αλλοδαποί, με οικείες μνήμες για τους πρώτους ή παρόμοιες για τους δεύτερους, ανάλογα με τη στάση τους, το ενδιαφέρον τους ή τις παρατηρήσεις τους επηρεάζουν καθοριστικά τόσο την ξενάγηση όσο και την αφήγηση.

- Β) Τα μηχανήματα, τα αντικείμενα και το κτίριο: τα πρώτα αφηγούνται την ιστορία τους με ενημερωτικά καρτελάκια, τα αντικείμενα είναι άφωνα και διάσπαρτα στο μουσείο, προκαλούν όμως το ενδιαφέρον και του ξεναγού, που σταδιακά διερευνά και εμβαθύνει την αφήγηση γι' αυτά και των επισκεπτών. Η αναζήτηση των κρυμμένων ιστοριών τους αναδίδει μια αίσθηση ανασκαφής και αποκάλυψης του μυστηρίου που φυλάνε. Ρολόγια, πιεσόμετρα, ηλεκτρικές ασφάλειες, ανάγλυφα γράμματα κτλ. ψιθυρίζουν τις μικρές τους ιστορίες. Τα κτίρια του παλιού εργοστασίου και ο τοίχος που τα περιβάλλει είναι φτιαγμένα από τα ίδια υλικά: πέτρα σε απόχρωση ώχρας και γκρι, παιδιά ερωτικής συνομιλίας της ελαφρόπετρας με την ηφαιστειακή λάβα. Κι ανάμεσα στις σχισμές της ξεπηδά η άγρια κάπαρη διεκδικώντας το δικό της χώρο στην κυρίαρχη αφήγηση.
- Γ) Αρχαιολογικό υλικό και προφορικές πληροφορίες: Μέσα από τις «συνεντεύξεις γνωριμίας» ανακαλύπτει κανείς το παρελθόν της Σαντορίνης, «τη Σαντορίνη αλλιώς», με εικόνες φτώχειας και ταξικό διαχωρισμό του νησιού σε βορρά και νότο, το σεισμό, την κατοχή, τα έθιμα και τις γιορτές, ενώ η νοσταλγική έκφραση «μύριζαν ήλιο οι ντομάτες» συνιστά αυστηρή κριτική τόσο στις αλλοτριωτικές συνέπειες του τουρισμού όσο και στην ανεξέλεγκτη εισαγωγή της έξωθεν του νησιού.

Το Μεταλλευτικό Μουσείο Μήλου βρίσκεται στον Αδάμαντα, το επί-
νειο του νησιού. Από το 1998 που άνοιξε τις πύλες του στο κοινό,
δέχεται πάνω από 10.000 επισκέπτες το χρόνο.

Σκοπός του Μουσείου είναι να τιμήσει και να προβάλει 11.000
χρόνια μεταλλευτικής ιστορίας, να παρουσιάσει την κοινωνική, οικο-
νομική και τεχνολογική διάσταση της μεταλλευτικής ιστορίας και πα-
ράδοσης του νησιού και να αποτελέσει σημείο αναφοράς του παρα-
δοσιακού τουρισμού.

Η στενή συνεργασία μας με το European Museum Forum από το
2000, μας έφερε σε επαφή με δράσεις που στο εξωτερικό αποτελού-
σαν ήδη μουσειολογικές πρακτικές. Βρήκαμε τους παλιούς μεταλλωρύ-
χους, από 70 έως 90 ετών τότε, και τους φέραμε σε επαφή με τη σκη-
νοθέτη Έφη Ξηρού, η οποία ανέλαβε όλη την οργάνωση των συνεντεύ-
ξεων, των βιντεοσκοπήσεων και της δημιουργίας του πρώτου ντοκιμα-
ντέρ, το οποίο προβλήθηκε το 2002 σε ειδική εκδήλωση στο Μουσείο.

Οι προφορικές μαρτυρίες των Μηλιών μεταλλωρύχων αποτελούν
έγκυρες και σημαντικές πηγές πληροφόρησης για τις συνθήκες, τους
τρόπους και τα μέσα εργασίας, βοηθώντας τον επισκέπτη να απο-
κτήσει μία πληρέστερη εικόνα και άποψη για την εποχή εκείνη. Αυτό
που μας εξέπληξε όταν βρήκαμε τους παλιούς μεταλλωρύχους ήταν
η έντονη παρουσία των γυναικών στα διάφορα στάδια της διαδικασί-

ας της εξόρυξης, όπως στον καθαρισμό και στη διαλογή του υλικού. Τρία χρόνια αργότερα προχωρήσαμε στη δημιουργία του δεύτερου ντοκιμαντέρ με τη συμμετοχή της νεότερης γενιάς μεταλλωρύχων που είχαν εργασθεί την πρόσφατη δεκαετία. Τα ντοκιμαντέρ έχουν προβληθεί σε Φεστιβάλ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό αλλά και στην ελληνική τηλεόραση.

Αυτό που εντυπωσιάζει τους επισκέπτες όλα τα χρόνια που προβάλλονται τα δύο ντοκιμαντέρ είναι το γεγονός ότι η ζωή αυτών των ανθρώπων μπορεί να ήταν γεμάτη δυσκολίες, οι ίδιοι όμως θυμούνται εκείνα τα χρόνια με νοσταλγία, καθώς φαίνεται και από τα λόγια του μεταλλωρύχου Γιώργου Καντσού: *«Ας ήταν να γυρίζανε 'κείνα τα χρόνια πίσω, θα πήγαινα ξυπόλυτος για να τα συναντήσω»*.

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ:

ΣΤΕΛΛΑ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ:

*Προϊσταμένη του Τμήματος Μουσείων
της Δ/νσης Νεώτερου Πολιτιστικού
Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής
Κληρονομιάς*

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΙΧΤΑ:

*Τμήμα Μουσείων Δ/νσης Νεώτερου
Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης
Πολιτιστικής Κληρονομιάς*

ΒΑΣΩ ΠΟΛΥΖΩΗ:

Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής
Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών
Μουσικών Οργάνων - Συλλογή
Φοίβου Ανωγειανάκη

ΤΑ ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΛΟΥΤΡΟ ΤΩΝ ΑΕΡΗΔΩΝ

Το 2015 σχεδιάστηκαν δύο εκπαιδευτικά προγράμματα για το Λουτρό των Αέρηδων. Πρόκειται για τα:

- «Με πάστρα και σαπούνι» για μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, και
- «Ξετυλίγοντας τα μυστικά μιας πετσέτας» για μαθητές Δ΄, Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού

Στη Συνάντηση παρουσιάστηκε αναλυτικά το β΄ εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Συγκεκριμένα παρουσιάστηκε ο σχεδιασμός, οι στόχοι και τα μέσα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να δημιουργήσουν την «εμπειρία» της εκπαιδευτικής επίσκεψης στο Λουτρό και περιγράφηκαν τα στάδια υλοποίησης του.

Ο τίτλος του προγράμματος αντλεί από την παρουσία μιας παλιάς πετσέτας που αφηγείται ιστορίες των λουομένων που εξυπηρέτησε την περίοδο λειτουργίας του χώρου ως λουτρού. Πρόκειται για λογοτεχνικές μαρτυρίες και κείμενα.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

- Να ενθαρρύνουν τα παιδιά να ανακαλύψουν:
 - ο Τις πρακτικές που σχετίζονταν με την καθαριότητα και τη φροντίδα του Σώματος
 - ο Την σύνθετη κοινωνική και ψυχολογική διάσταση της

εμπειρίας του λουτρού

- Να χτίσουν τη γνώση τους για το δικό τους παρόν
- Να βιώσουν μια ενδιαφέρουσα εμπειρία

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, αξιοποιούνται η φυσική διάσταση της επίσκεψης, η ψηφιακή έκθεση, το παιχνίδι, λογοτεχνικές μαρτυρίες, και δημιουργούνται ερεθίσματα για διαφορετικές αισθήσεις.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στηρίζεται σε 3 βασικά παιχνίδια-δραστηριότητες και περιλαμβάνει 4 στάσεις, σε μια κυκλική κίνηση στο χώρο του Λουτρού:

Αποδυτήρια - Χώρος του Χλιαρού - Χώρος του Θερμού - Αποδυτήρια.

Ξεκινά από την είσοδο του Λουτρού, όπου τα παιδιά χωρίζονται σε αγόρια και κορίτσια, ακούγοντας τον χτύπο από τα μεταλλικά τάσια που όριζε –την περίοδο λειτουργίας του χώρου– τις διαφορετικές βάρδιες για τους άνδρες και τις γυναίκες πελάτες. Στα Αποδυτήρια παραλαμβάνουν τα «εισιτήρια εισόδου» που αφορούν σε διαφορετικά πακέτα υπηρεσιών για κάθε πελάτη και ορίζουν διαφορετικούς ρόλους (πελατών-λουτράρηδων) για κάθε παιδί. Στόχος είναι να συγκεντρώσουν τα στοιχεία που χρειάζονται για να μπει ο καθένας στον ρόλο του στη συνέχεια του προγράμματος.

Στο Θερμό τα παιδιά ανακαλύπτουν, μεταξύ άλλων, την ψυχολογική διάσταση της επίσκεψης στο Λουτρό που περιλαμβάνει εκτός από την κάθαρση του σώματος και εκείνη της ψυχής: καλούνται να γράψουν ή να σκισάρουν κάτι που τα στενοχωρεί, πιάζει, τρομά-

ζει κ.λπ. σε διάφανη ζελατίνα, που στη συνέχεια βυθίζονται στο νερό μιας λεκάνης που σβήνει τα γραφόμενα, με μια προσομοίωση της διαδικασίας του λουτρού που χαλάρωνε το σώμα, ελάφρυνε την ψυχή και σε θρησκευτικό επίπεδο, εξάλειψε τις αμαρτίες των ανθρώπων.

Ακολουθεί παιχνίδι ρόλων με βάση τα «Εισιτήρια» που παρέλαβαν στην είσοδο. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπως και το λουτρό, ολοκληρώνεται στα αποδυτήρια με μικρό κέρασμα και κατασκευή πάνινου πουγκιού που γεμίζεται με λεβάντα και σφραγίζεται με τη σφραγίδα του Μουσείου, «για να πάρουν λίγο από το άρωμα του Λουτρού μαζί τους». Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε από την υπογράφουσα σε συνεργασία με τη μουσειακή ζωγράφο Ιωάννα Βλάχου που επιμελήθηκε κυρίως τα μέσα και την καταληκτική δραστηριότητα με το πουγκί της λεβάντας.

Στη διάρκεια του 2015 τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Μουσείου Μπενάκη επιχείρησαν για πρώτη φορά κινητικά εργαστήρια για μικρά παιδιά με αφορμή τη γλυπτική. Σε συνεργασία με τη χορεύτρια και χορογράφο Λυδία Καπουρνιώτη, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός έθεσε ως στόχο τη σωματική ανταπόκριση και καλλιέργησε έναν πιο φυσικό διάλογο των παιδιών με τα τρισδιάστατα έργα τέχνης.

Οι χορογραφίες οργανώθηκαν με βάση τη θέση ή τη φύση των γλυπτών ή της γλυπτικής εγκατάστασης, και αναλύθηκαν σε στάσεις και κινήσεις αντίστοιχα με τη φόρμα και το υλικό τους.

Η δράση με τίτλο «Χορεύοντας μ' ένα γλυπτό» για παιδιά 5 έως 7 χρονών υλοποιήθηκε στις 31 Ιανουαρίου 2015, στο αίθριο του Κτηρίου της οδού Πειραιώς. Οι ιδιότητες της γλυπτικής εγκατάστασης με τίτλο Προμαχώνες όρισαν τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Το μνημειώδες γλυπτό της Βένιας Δημητρακοπούλου, κατασκευασμένο από χάλυβα, επέβαλλε τη δυναμική του παρουσία στο χώρο, ενώ οι λειτουργίες του φωτός και του ήχου εισήγαγαν τη διάσταση του χρόνου διαμορφώνοντας ένα μεταβαλλόμενο «περιβάλλον». Ο δε τίτλος παρέπεμπε σε συνθήκη πολιορκίας, σε μάχη επί των επάλξεων. Το κινητικό εργαστήρι μετουσιώθηκε σε ξεχωριστή εμπειρία εξερεύνησης ενός έργου επισκέψιμου σε όλες του τις επιφάνειες. Τα κινησιολογικά παιχνίδια βασίστηκαν στην έννοια του κύκλου –κύκλος στο σώμα,

στο χώρο, στη συνάντηση με τους άλλους– και οι ρυθμικές αλλαγές ήρθαν ως ανταπόκριση στις ηχητικές διακυμάνσεις αλλά και στις σκιές επάνω στις επιφάνειες του γλυπτού. Εν τέλει τα παιδιά κατέληξαν μέρος μιας εξελισσόμενης περφόρμανς, σε συνύπαρξη με το έργο και τους επισκέπτες της έκθεσης. Έγιναν ζωντανές εικόνες διαλόγου με το γλυπτό και ταυτόχρονα προέκτασή του.

Η «Λοξή Τάξη», με αφορμή την ομώνυμη εγκατάσταση του Ζάφου Ξαγοράρη, υπήρξε ένα ακόμη κινητικό εργαστήρι για τις ηλικίες 6 έως 10 χρόνων, αποτέλεσε δε μέρος του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Μουσείων 2015 (Κυριακή 17 Μαΐου).

Η τάξη που έγερνε ομοιόμορφα ανακαλώντας τη μνήμη εκτάκτων συνθηκών στην εκπαίδευση έθετε στην ουσία το διαχρονικό ερώτημα μιας περισσότερο ανοιχτής διαδικασίας μάθησης. Η ψευδαισθήση του κεκλιμένου δαπέδου και ο υπαίθριος χαρακτήρας της εγκατάστασης προκαλούσαν τα παιδιά να παίξουν με τα όρια της οπτικής πρόσληψης και να αναρωτηθούν για την αλήθεια ή την οφθαλμαπάτη. Μέσω της κίνησης και της αλληλεπίδρασης τόσο με το δάσκαλο όσο και με τους συμμαθητές επιχειρήθηκε μια άλλη ανάγνωση στο παράδοξο της Λοξής Τάξης. Η επισφάλεια της κατηφορικής τάξης έγινε ένα ενδιαφέρον, διαφορετικού τύπου μάθημα με πολλά παιχνίδια αυτοσχεδιασμού και ρυθμικής αγωγής. Τα παιδιά παρατήρησαν και εξερεύνησαν την τάξη τους από διαφορετικές αποστάσεις και γωνίες, με αντίστοιχα αποτελέσματα και στη φωνή.

Τα «Γλυπτά σε κίνηση» για παιδιά 6 έως 9 χρόνων αποτέλεσαν μια πρώτη γνωριμία με τον κόσμο του Tony Cragg (8 Νοεμβρίου 2015, Κτήριο οδού Πειραιώς). Οι απρόσμενες μορφικές του καινοτομίες, το ανανεωμένο λεξιλόγιο με υλικά αναπάντεχα και αντικείμενα

σε δεύτερη χρήση, αλλά και τεχνικές όπως η συσσώρευση, η στοίβαξη, η διαβάθμιση και η επιζωγράφιση, συνέθεσαν έναν διαφορετικό περίπατο Γλυπτικής. Τα παιδιά εξερεύνησαν τις προθέσεις του καλλιτέχνη ζώντας τα υλικά σαν επέκταση του εαυτού, συνεχίζοντας την περιστροφική κίνηση ή την έμφαση στον άξονα και την καθετότητα. Φουτουριστικά κεφάλια με κυρτά και κοίλα, σουρεαλιστικά τοτέμ, βιομορφικά σχήματα, αινιγματικοί και αποκαλυπτικοί τίτλοι (π.χ. Bent of Mind, Runner), τα προκάλεσαν να κινηθούν μιμούμενα το ρυθμό των έργων. Οι τρισδιάστατες φόρμες γέννησαν ποικίλες ιδέες και συναισθήματα και εξοικείωσαν τα παιδιά με τις έννοιες της αφαίρεσης και της γεωμετρίας. Τα ερεθίσματα από την επαφή με την οπτική γλώσσα της γλυπτικής μετουσιώθηκαν σε κινητική ενέργεια.

Οργανώθηκε ένα κυνήγι ιστορίας, το οποίο εστίασε στην υιοθέτηση και αξιοποίηση των προφορικών μαρτυριών στο χώρο του Μουσείου, για παιδιά ηλικίας 8-12 ετών. Ο τελευταίος του γρίφος βασίστηκε στην σκέψη ότι το θέμα «Βία και Ανεκτικότητα», συνδέεται άμεσα με την παρουσία του Μικρασιατικού πληθυσμού στην πόλη της Κορίνθου και αποτελεί ευκαιρία για να αναδειχθεί η ιστορία και το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της βίαιης μετεγκατάστασης και της μετέπειτα ενσωμάτωσης του πληθυσμού αυτού στην πόλη μας, αξιοποιώντας την έννοια της «ανεκτικότητας».

Έτσι τα παιδιά διάβασαν στον 5ο γρίφο μία καταγεγραμμένη μαρτυρία από Μικρασιάτη πρώτης γενιάς και στη συνέχεια έπρεπε να αναζητήσουν σχετικά αντικείμενα στην έκθεση του Μουσείου, αλλά και να ανταπεξέλθουν στην παρακάτω δοκιμασία:

«Μέσα στο χώρο του Μουσείου βρίσκονται άνθρωποι που οι παππούδες τους ήταν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία. Βρες τους και ζήτα να σου πουν μια μικρή ιστορία για τη γιαγιά ή τη μαμά τους και ύστερα αφηγήσου τη σε μας».

Αυτή η δοκιμασία απαιτούσε τη συμμετοχή απογόνων των Μικρασιατών, και για να επιτευχθεί αυτό, είχαν προσκληθεί να συμμετέχουν τα μέλη της Μικρασιατικής Στέγης Κορίνθου, οι οποίοι με συγκίνηση ανταποκρίθηκαν στις ερωτήσεις των παιδιών και αφηγήθη-

καν περιστατικά της μετεγκατάστασής τους στην Κόρινθο.

Το εκπαιδευτικό παιχνίδι εξελίχθηκε σε επικοινωνιακό εργαλείο και λειτούργησε ως δίαυλος που μετέφερε μηνύματα από τη μια γενιά στην άλλη, από την κοινότητα προς το Μουσείο αλλά και αντίστροφα.

Το Ιστορικό – Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου παρουσίασε από τον Οκτώβριο του 2014 έως τον Απρίλιο του 2015, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Βιβλία για... δέσιμο!».

Με αφορμή τη συλλογή χειροποίητων βιβλιοδεσιών που φιλοξενούνται στην έκθεση του μουσείου, το πρόγραμμα διαμορφώθηκε ως ένα ταξίδι στην ιστορία του βιβλίου, το οποίο ανέδειξε τη χειροποίητη καλλιτεχνική βιβλιοδεσία και τις τεχνικές της ελληνικής παράδοσης των δύο τελευταίων αιώνων. Απευθύνθηκε σε μαθητές όλων των σχολικών βαθμίδων και σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Στο πλαίσιο του προγράμματος, πραγματοποιήθηκε συνεργασία με τον βιβλιοδέτη και ιδιοκτήτη των Εκδόσεων του Φοίνικα, Μπάμπη Λέγγα.

Οι συμμετέχοντες γνώρισαν αρχαία υλικά γραφής, τους τρόπους επεξεργασίας τους και τη σταδιακή μετάβαση από τους κυλίνδρους, στους κώδικες και τα βιβλία. Παρουσιάστηκαν πολύτιμες σταχώσεις της Βυζαντινής περιόδου με πλήθος τεχνικών διακόσμησης, μουσεία της Ελλάδας που φιλοξενούν σχετικές συλλογές και ξεχωριστές βιβλιοδεσίες της συλλογής του μουσείου, που χρονολογούνται από τον 15ο έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Η διαδικασία χειροποίητης κατασκευής ενός βιβλίου παρουσιάστηκε ζωντανά, αλλά και με σχετικό βίντεο από εργαστήριο βιβλιοδεσίας.

Οι συμμετέχοντες μπόκαν στο ρόλο του βιβλιοδέτη, δένοντας το

δικό τους βιβλίο, το περιεχόμενο του οποίου διαμορφώθηκε με εικόνες και κείμενα για την τέχνη της βιβλιοδεσίας στην Ελλάδα.

ΜΝΗΜΕΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ναυτικού Μουσείου Οινουσσών, που απευθύνονται σε μαθητές του Νηπιαγωγείου, του Δημοτικού και του Γυμνασίου, έχουν σχεδιαστεί με στόχο να ανακαλύψουν οι μαθητές με βιωματικό τρόπο τις σχέσεις που τους ενώνουν με το παρελθόν του τόπου τους. Η ναυτική παράδοση των Οινουσσών ξεκινάει στις αρχές του 19ου αιώνα και συνεχίζεται μέχρι σήμερα, συντελώντας στο θαύμα της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας. Μέσω των προγραμμάτων τα παιδιά γνωρίζουν αυτήν την παράδοση και νιώθουν πιο ισχυρούς τους δεσμούς με το παρελθόν. Ο σχεδιασμός τους στηρίζεται στα εκθέματα του Μουσείου, καθώς και στις προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων της θάλασσας. Η αφήγηση, το θεατρικό παιχνίδι, η χρήση εποπτικών μέσων και η εικαστική δημιουργία βοηθούν στην υλοποίησή τους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ναυτικού Μουσείου Οινουσσών είναι: «Το παραμύθι μιας πέτρας του γιαλού», «Η Γοργόνα», «Πλάσματα της θάλασσας», «Η ιστορία του μικρού ναυτόπουλου Διαμαντή», «Το πετροκάραβο του Αιγαίου», «Η τέχνη της ναυπήγησης σκαριών».

ΜΑΤΡΩΝΗ ΚΤΙΣΤΟΥ,

ΕΥΡΙΔΙΚΗ ΛΕΚΑΤΗ:

Λαογραφικό Μουσείο

Πνευματικού Ιδρύματος Σάμου

«Νικόλαος Δημητρίου»

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΨΩΜΙΟΥ: ΑΠΟ

ΤΟ ΟΡΓΩΜΑ ΣΤΟ ΨΩΜΙ

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Πνευματικού Ιδρύματος Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου» αφορμώνται από τις θεματικές ενότητες του Λαογραφικού Μουσείου και συνδέονται με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα. Κατά τα σχολικά έτη 2014-2015 πραγματοποιήθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο κύκλος του ψωμιού», ώστε οι μαθητές να γνωρίσουν τη διαδικασία παραγωγής του ψωμιού στη Σάμο, που ξεκινάει από την καλλιέργεια της γης και φτάνει στα πρωτογενή προϊόντα.

Το ψωμί δεν έχασε ποτέ την κυρίαρχη θέση του στη συνείδηση των ανθρώπων ως το βασικό είδος διατροφής. Παρασκευάζεται με πολλούς και διαφόρους τρόπους, συμμετέχει σ' όλες τις μεγάλες γιορτές και είναι συγχρόνως τροφή και σύμβολο· σχεδόν λατρεύεται. Για τον λόγο αυτό θεωρήθηκε ιερό και αποτέλεσε αντικείμενο τιμής και σεβασμού από την αρχαιότητα μέχρι και τις μέρες μας. Ακριβώς λοιπόν επειδή το ψωμί, συμμετέχει σε κάθε δραστηριότητα της παραδοσιακής ζωής, δεν θα μπορούσε να λείπει από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΠΙΣΝΔ.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο κύκλος του ψωμιού» απευθύνεται σε μαθητές του Νηπιαγωγείου, του Δημοτικού και του Γυμνασίου με στόχο να δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά να αντιληφθούν την κυρίαρχη θέση του στη συνείδηση των ανθρώπων ως βασικό είδος διατροφής. Το πρόγραμμα συνδυάζει τη θεωρία με την πράξη και χωρί-

ζεται σε τρεις επιμέρους ενότητες.

Η πρώτη ενότητα είναι κυρίως θεωρητική και στηρίζεται στην προβολή του ντοκιμαντέρ «Από το όργωμα στο ψωμί» το οποίο αποτελεί πόνημα του Ιδρύματος. Τα παιδιά μέσα από την προβολή του, γνωρίζουν όλη την παραγωγική διαδικασία του ψωμιού με τον παραδοσιακό τρόπο. Έτσι γνωρίζουν τις διαδικασίες που ακολουθούνταν παλιά για το όργωμα, τη σπορά, το σβάρνισμα, το θερισμό και το αλώνισμα. Στη συνέχεια στο ντοκιμαντέρ προβάλλεται το άλεσμα στο μύλο του χωριού και έπειτα ακολουθεί το ζύμωμα και το φούρνισμα.

Με το τέλος του βίντεο οι μαθητές μεταφέρονται στο χώρο του Λαογραφικού μουσείου, όπου εκεί τους δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσουν από κοντά και να παρατηρήσουν τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν από το όργωμα μέχρι και το ζύμωμα του ψωμιού. Στο σημείο αυτό καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήσεις για την χρηστικότητα των αντικειμένων και των εργαλείων ή να θέσουν οι ίδιοι ερωτήματα ή να ζητήσουν διευκρινήσεις.

Τέλος, οι μαθητές συγκεντρώνονται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, όπου εκεί τους περιμένει το άναμμα του ξυλόφουρνου και η ζυμωταριά με τα εργαλεία της. Ζυμώνουν όλοι μαζί στην ξύλινη σκάφη και το κάθε παιδί πλάθει το δικό του ψωμάκι. Όση ώρα οι μαθητές περιμένουν για να ψηθούν τα ψωμάκια, τους δίνεται έντυπο εκπαιδευτικό υλικό με σχετικά παιχνίδια γνώσεων για να συμπληρώσουν. Κατά την ολοκλήρωση του προγράμματος οι μαθητές γεύονται τα αρτοσκευάσματα τους.

ΜΗΛΕΑ ΠΑΠΠΑ:

Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα
Δήμου Μαραθώνα - Ευρωπαϊκό
Μουσείο Άρτου - Διαδραστικό
Ιστορικό Αγροτικό Λαογραφικό
Μουσείο Βαρνάβα

ΣΜΙΛΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΜΝΗΜΕΣ

Από την ίδρυση του Διαδραστικού Ιστορικού Αγροτικού Λαογραφικού Μουσείου Βαρνάβα (το 2002) και στη συνέχεια του Ευρωπαϊκού Μουσείου Άρτου από τη Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα Δήμου Μαραθώνα, πιστεύοντας στην ιδιαίτερη βαρύτητα που μπορεί και πρέπει να έχει η μουσειακή αγωγή στην εκπαίδευση του ατόμου, θελήσαμε ο επισκέπτης να μπορεί να έρθει σε άμεση επαφή με τη συλλογή των εκθεμάτων μας και να μπορεί όχι μόνο να τα δει σε μια βιτρίνα αλλά σε πραγματική αναπαράσταση αγροτικής κατοικίας του περασμένου αιώνα. Πρωταρχικός μας στόχος ήταν και παραμένει η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής και κατ' επέκταση της χώρας μας μέσω της έρευνας, της συλλογής, της καταγραφής, της μετάδοσης και διάδοσής της με κάθε πρόσφορο μέσο. Στο πλαίσιο αυτό, μετά από μακροχρόνια έρευνα και καταγραφή, δημιουργήσαμε ένα εκπαιδευτικό και επικοινωνιακό εργαλείο, ένα ανθολόγιο λαϊκής σοφίας και πολιτισμού, με τίτλο «Σμιλεύοντας τις μνήμες».

Πρόκειται για ένα μικρό μνημείο λαϊκού παραδοσιακού λόγου που μας υπενθυμίζει ότι και η Αττική έχει τη δική της επαρχιακή γωνιά, ανέγγιχτη ακόμη από την αστική ισοπέδωση. Παραδόσεις, ήθη και έθιμα, λαϊκή ιατρική και συνταγές, τραγούδια και αγροτικές πρακτικές από μια περίοδο που ο άνθρωπος μάχονταν όχι μόνο τα στοιχεία της φύσης, αλλά και τη φτώχεια ενός απομονωμένου τόπου. Μέσα από

τις μαρτυρίες ανθρώπων της τρίτης ηλικίας, αναδεικνύεται ο καθημερινός ηρωισμός, ο αγώνας και οι αγωνίες μιας κοινότητας που, παρά τις κακουχίες, τους πολέμους και την οικονομική εξαθλίωση, άντεξε.

Δικός μας στόχος, των στελεχών και εθελοντών των δύο μουσείων είναι να μεταδίδουμε καθημερινά και να παραδίδουμε την παρακαταθήκη αυτή στις νεότερες γενιές, για να μείνει άσβεστη η φλόγα της ιστορίας, για να μην ξεχαστεί το παρελθόν. Διότι το παρελθόν πάντοτε νοηματοδοτεί το μέλλον.

Στην προσπάθεια αυτή, η Λαογραφική Εταιρεία Βαρνάβα Δήμου Μαραθώνα συμμετείχε στη δράση «Η ζωντανή κληρονομιά» του εποπτευόμενου από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) Ευρωπαϊκού Προγράμματος Grundtvig, που είχε ως αντικείμενο την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Σκοπός του προγράμματος ήταν η συνεργασία οργάνωσεων από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες με στόχο τη διαφύλαξη και την προώθηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ως κοινής ευρωπαϊκής κληρονομιάς, μέσα από έναν οδηγό διαπολιτισμικού διαλόγου.

Κυριότερη όμως σημασία για εμάς, έχει η διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της διάδοσής της σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Η επαφή των παιδιών με την παράδοση μέσω ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, δηλαδή μέσω ενός εναλλακτικού τρόπου επίσκεψης και όχι μόνο μιας απλής ξενάγησης, αποτέλεσε για εμάς πρωταρχικό στόχο καθώς επιδιώκαμε και συνεχίζουμε να επιδιώκουμε τη βιωματική εξοικείωση των μαθητών με το μουσείο και την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Μουσείων Βαρνάβα είναι οργανωμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να έχουν συγκεκριμένη θεματική, το

περιεχόμενό τους να σχετίζεται άμεσα με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο των μουσείων και να συνδέονται με το αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα των τάξεων του σχολείου. Για το λόγο αυτό τα εκθέματα, οι συλλογές ή οι χώροι των μουσείων συνδέονται άρρηκτα με τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα.

Η άνω των δέκα ετών εμπειρία μας, μας κάνει να πιστεύουμε πως ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι προτιμότερο να είναι εστιασμένο σε ένα και μοναδικό θέμα αλλά την ίδια στιγμή να είναι ολοκληρωμένο και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μαθητών και στους εκπαιδευτικούς στόχους.

Με τη διάδραση και τη βιωματική προσέγγιση που ακολουθούν όλα τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα στοχεύουμε στην κινητοποίηση των μαθητών και την πρόκληση του ενδιαφέροντός τους, την έξαψη της φαντασίας και της παρατηρητικότητάς τους, την επαναφορά μνήμης και τη σύνδεση όσων βλέπουν με προηγούμενα βιώματα. Αποφεύγουμε με αυτό τον τρόπο την ανία που ίσως να ένιωθαν σε μια απλή ξενάγηση. Το παιχνίδι, οι κατασκευές, οι ποικίλες εκδηλώσεις και τα εργαστήρια κερδίζουν το ενδιαφέρον του παιδιού, μετατρέποντας την διαδικασία της μάθησης σε μια ευχάριστη δραστηριότητα. Ο εκπαιδευτικός – μορφωτικός ρόλος του μουσείου ενισχύεται κατά τη γνώμη μας μέσω της διάδρασης και της βιωματικής μάθησης διότι ανασύρει μνήμες, εμπλουτίζει εμπειρίες και δίνει δυνατότητες συμμετοχής και συνεργασίας στους μαθητές με απώτερο στόχο την καλλιέργεια γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων και αρχών, δηλαδή τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

Στα σύγχρονα εκπαιδευτικά προγράμματα των Μουσείων Βαρνάβα περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων: Η Αναπαράσταση της καλλιέρ-

γεια της γης. Η αναπαράσταση του τρύγου. Η Μελισσοκομία (μέλισσα-μέλι-κερί). Ο Παραδοσιακός αργαλειός. Ήθη και έθιμα στον κύκλο του χρόνου. Και πολλά άλλα.

Να ξεκαθαρίσω στο σημείο αυτό ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων δεν πρέπει να στοχεύουν μόνο σε παιδιά, σε μαθητές. Όπως έχουν όλοι δικαίωμα στην εκπαίδευση, έτσι πρέπει να έχουν όλοι δικαίωμα και στη μουσειακή μάθηση, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, κοινωνικής ομάδας κλπ. Τα Μουσεία Βαρνάβα επισκέπτονται εκτός από μαθητές και άλλες ομάδες όπως ηλικιωμένοι ή άτομα με ειδικές ανάγκες. Για το λόγο αυτό τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα εντάσσονται στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και προσαρμόζονται ανάλογα με την ομάδα των επισκεπτών. Παρόλα αυτά οι φορείς μας, εκπαιδεύουν δωρεάν τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης μικρούς και μεγάλους επισκέπτες που αδυνατούν να καλύψουν ακόμη και το κόστος των υλικών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τέλος, θα ήθελα να επισημάνω πως τόσο για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη, όσο και για την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών τα Μουσεία Βαρνάβα δεν έλαβαν ποτέ στήριξη, χρηματοδοτική ή άλλη, από το Κράτος (Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, περιφέρεια Αττικής κ.ά.). Η πολύχρονη εμπειρία μας αποκτήθηκε χάρη στους εθελοντές μας (κυρίως εκπαιδευτικούς, επιστήμονες, καλλιτέχνες και άλλους) και η πρακτική εφαρμογή γίνεται με ιδίους πόρους.

Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας – Θράκης (ΛΕΜΜ-Θ), στο πλαίσιο του έργου «Ψηφιακές Υπηρεσίες του Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης», που υποστηρίχτηκε από το Ε. Π. «Ψηφιακή Σύγκλιση» (Πρόσκληση 31 – πράξεις φορέων πολιτισμού), σχεδίασε για τους μικρούς διαδικτυακούς επισκέπτες και φίλους του δεκαπέντε εκπαιδευτικά παιχνίδια. Τα παιχνίδια απευθύνονται κατά μέσο όρο σε παιδιά δημοτικού σχολείου –τα μικρότερα θα χρειαστούν βοήθεια στην ανάγνωση των κειμένων/οδηγιών– και διατίθενται από την ανανεωμένη πύλη του ΛΕΜΜ-Θ www.lemmth.gr, μέσα από τρεις θεματικές: διατροφή – ενδυμασία – κατοικία. Γύρω από αυτούς τους άξονες αναπτύσσεται το σύνολο της δραστηριότητας του Μουσείου σε επίπεδο ερευνητικό, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό.

Μέσα από τα παιχνίδια επιδιώκεται η γνωριμία των παιδιών με τον υλικό πολιτισμό της προνεωτερικής κοινωνίας. Εργαλεία, ρούχα και κεραμικά «αφηγούνται» στα παιδιά πώς οι παππούδες των παππούδων τους και οι γιαγιάδες των γιαγιάδων τους καλλιεργούσαν το σιτάρι, έφτιαχναν αλεύρι και ζύμωναν ψωμί, πόσο σπουδαίο ρόλο διαδραμάτιζε η ποδιά ως αναπόσπαστο κομμάτι της φορεσιάς των γυναικών ή πώς η καλλιτεχνική ευαισθησία και ευρηματικότητα των παραδοσιακών κεραμιστών μεταμόρφωναν χρηστικά πιάτα σε στολίδια για τους τοίχους. Στόχος των εκπαιδευτικών εφαρμογών είναι να επι-

κοινωνήσουν «εκείνον τον κόσμο» στα σημερινά παιδιά, προσδοκώντας η γνώση αυτή να λειτουργήσει καταλυτικά στην ενήλικη ζωή τους. Στο πλαίσιο αυτό, ένα πλήθος από επιμέρους θέματα και ερωτήσεις, που μπορούν να διατυπωθούν στο περιθώριο των παιχνιδιών, επιμηκύνουν τη διάρκειά τους πολύ πέρα από τον χρόνο της «κομπιουτερικής» ενασχόλησης.

Τα αντικείμενα που παρουσιάζονται στα παιχνίδια είναι όλα μουσειακά από τις συλλογές του ΛΕΜΜ-Θ. Τα περισσότερα είναι αποκτήματα από δωρεές, κάποια δε –π.χ. αρκετά κομμάτια από τις σαρακατσάνικες ποδιές– ανήκουν στον αρχικό πυρήνα των αντικειμένων που περιήλθαν στο Μουσείο ως κειμήλια από τη Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα (ΜΦΑ). Η επιλογή των αντικειμένων στηρίχθηκε στην καθαρή τους φόρμα, τη σαφή λειτουργία τους και την ελκυστική τους διακόσμηση, προκειμένου να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών.

Επιδίωξη του εγχειρήματος είναι η λήψη της «λαογραφικής» πληροφορίας από το παιδί με τρόπο εύγλωττο, ευρηματικό και διασκεδαστικό. Με βάση αυτό το σκεπτικό τα παιχνίδια ζητούν από τον παίκτη να κάνει κάτι, π.χ. να μαντέψει τα αινίγματα που περιγράφουν τον εξοπλισμό του σταριού και του ψωμιού και να αντιστοιχίσει εργαλεία και σκεύη με γρίφους (ενότητα διατροφής), να αναγνωρίσει τις λεπτομέρειες που διαφοροποιούν μεταξύ τους εννιά σαρακατσάνικες ποδιές –«πανα(γ)ούλες»– και να ζευγαρώσει τις ανακατεμένες κάρτες στις οποίες απεικονίζονται (ενότητα ενδυμασίας) ή να ζωγραφίσει ένα επιτοίχιο πιάτο για το σπίτι, χρησιμοποιώντας μοτίβα του σπουδαίου παραδοσιακού αγγειοπλάστη και αγγειογράφου, Μηνά Αβραμίδη (ενότητα κατοικίας).

Τα είδη (τύποι) των παιχνιδιών πάνω στα οποία έχουν στηθεί οι εφαρμογές είναι τα κλασικά, ευρέως διαδεδομένα και δημοφιλή:

- memory and matching game – παιχνίδι παρατήρησης, μνήμης και αντιστοίχισης
- puzzle game – παιχνίδι συναρμολόγησης κομματιών
- multiple choice game – παιχνίδι ερωτήσεων με πολλαπλές επιλογές απάντησης
- “drag and drop” game – παιχνίδι σύνθεσης εικόνων με τη λογική του «τσιμπώ με το ποντίκι ένα εικονικό αντικείμενο από μια τοποθεσία, το σέρνω και το ακουμπώ σε άλλη τοποθεσία, ώστε να «κουμπώσει» σε άλλο εικονικό αντικείμενο»
- creativity and drawing game – παιχνίδι ζωγραφικής (με δυνατότητα ασπρόμαυρης ή έγχρωμης εκτύπωσης της ζωγραφιάς)
- κρυπτόλεξο – παιχνίδι εύρεσης κρυμμένων λέξεων μέσα από πίνακες με ανακατεμένο αλφάβητο
- παιχνίδι αποκωδικοποίησης γρίφων

Τα παιχνίδια διατίθενται σε τεχνολογία συμβατή με όλους τους δημοφιλείς πλοηγούς (browsers), καθώς και σε συσκευές πλέον του επιτραπέζιου υπολογιστή. Το περιεχόμενό τους είναι απόλυτα ασφαλές για πλοήγηση. Για την αποστολή τυχόν υλικού προς το ΛΕΜΜ-Θ μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, είναι περισσότερο από αυτονόητο να ειπωθεί ότι μπορούν τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν φανταστικά στοιχεία για τη διασφάλιση των προσωπικών τους δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση, το e-mail του μουσείου είναι στη διάθεση του κοινού, για παρατηρήσεις και σχόλια, απορίες αλλά και νέες ιδέες.

«Το σόι του κυρού μου αποσέρνει από ένα χωριό που το λεν Βαρβάρους». Σ' αυτό το χωριό, τη σημερινή Μυρτιά, 15 χλμ από το Ηράκλειο, λειτουργεί το Μουσείο Καζαντζάκη (ΜΝΚ), ένα από τα πρώτα προσωπικά μουσεία λογοτεχνών στην Ελλάδα.

Το Μουσείο ιδρύθηκε το 1983 από τον Γιώργο Ανεμογιάννη, σκηνογράφο-ενδυματολόγο, έναν από τους πρωτοπόρους του θεάτρου στην Ελλάδα. Βασικός στόχος του ήταν να διασωθεί η μνήμη του συγγραφέα και να προβληθεί το έργο και η σκέψη του. Το 2009, το Μουσείο ανακαινίστηκε εκ βάθρων αποτελώντας σήμερα παράδειγμα λογοτεχνικού μουσείου που αναδεικνύει τη ζωή και το έργο του μεγαλύτερου νεοέλληνα συγγραφέα.

Στόχος του ΜΝΚ δεν είναι μόνο η συντήρηση και η έκθεση των συλλογών του, αλλά τοποθετώντας στο κέντρο του ενδιαφέροντός του τον ίδιο τον επισκέπτη, να παρέχει μια εμπειρία που να συνδυάζει την εκπαίδευση με την ψυχαγωγία. Για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων του, οργανώνει ένα πολύπτυχο πρόγραμμα δραστηριοτήτων, που απευθύνεται σε διάφορες ηλικιακές ομάδες (ενήλικες, παιδιά, εφήβους και οικογένειες):

- Εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες
- Εκπαιδευτικά πρόγραμμα για οικογένειες
- Εργαστήρια και σεμινάρια για παιδιά και ενήλικες

- Σεμινάρια και διαλέξεις με θέμα τη ζωή και το έργο του Νίκου Καζαντζάκη
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις ποικίλου ενδιαφέροντος
- Συνεργασίες με άλλους πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς φορείς

Το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (ΤΕΠ) του ΜΝΚ σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις σχολικές βαθμίδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα προγράμματα σχεδιάζονται σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της κάθε ηλικιακής ομάδας, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του χώρου και το ΔΕΠΠΣ, ενώ επεξεργάζονται συγκεκριμένα θέματα ή τομείς της ζωής και του έργου του Κρητικού συγγραφέα.

Αρχικός στόχος είναι η εξοικείωση των παιδιών με την έννοια «μουσείο» (τον χώρο, το περιεχόμενο των συλλογών και τον κώδικα συμπεριφοράς μέσα σε αυτό) και, κυρίως, με την προσωπικότητα και το λογοτεχνικό έργο του Νίκου Καζαντζάκη. Μέσα από μεθόδους άτυπης εκπαίδευσης, τα παιδιά γνωρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους, παρατηρούν τα αντικείμενα, ανταλλάζουν ιδέες και απόψεις, ερευνούν και εκφράζονται ελεύθερα με τον δικό τους μοναδικό τρόπο. Το ΤΕΠ του ΜΝΚ έχει ως αποστολή να μετατρέψει την επίσκεψη στο Μουσείο σε μια ευχάριστη εμπειρία προσαρμοσμένη στα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες των παιδιών, καλλιεργώντας μια θετική στάση απέναντι στον πολιτισμό.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ:

Νηπιαγωγείο: «Οδύσσεια: Ένα παραμύθι με κύματα...»

Α΄ και Β΄ Δημοτικού: «Το σεντούκι του Καζαντζάκη», «Συνέντευξη

μ' έναν ήρωα»

Γ' και Δ' Δημοτικού: «Ταξιδεύοντας: Ισπανία, Αίγυπτος & Κίνα», «Οι ιδέες που ταξιδεύουν...»

Ε' και Στ' Δημοτικού: «Ο Διανοούμενος και ο Δράκος», «Εφημερίδα: Ελεύθερος Λόγος»

Γυμνάσιο: «Αναφορά στον Γκρέκο»

Λύκειο: «Το ιερό τούτο πάλεμα με τον Ταύρο»

ΣΤ' Δημοτικού & Γυμνάσιο: «Ο Πολεμιστής με την πένα» (επετειακό)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΣ:

Οικογένειες με παιδιά από 8 ετών και άνω: «Ο δικός μας οδηγός»

Οικογένειες με παιδιά από 6 ετών και άνω: «Ο πολιτιστικός μας χάρτης» (εξωτερική δράση)

ΚΑΣΣΙΑΝΗ ΠΛΑΤΗ:

Πελοποννησιακό Λαογραφικό
Ίδρυμα «Β. Παπαντωνίου»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥ-
ΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
«Β. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ» ΓΙΑ ΤΟ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2015-2016

Η ιστορία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΠΛΙ ταυτίζεται, σχεδόν, με την ιστορία του, αφού η λειτουργία τους αρχίζει το 1975, ένα μόλις χρόνο μετά την ίδρυσή του. Είναι από τα πρώτα Μουσεία στην Ελλάδα που ξεκίνησαν παρόμοια προγράμματα με πανελλαδική εμβέλεια. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΠΛΙ για το σχολικό έτος 2015-2016 απευθύνονται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και επιδιώκουν να ανανεώσουν και να επαναπροσδιορίσουν τη σχέση μαζί τους. Βασίζονται σε σύγχρονες τάσεις της εκπαίδευσης και προωθούν τη μάθηση μέσω της βιωματικής εμπειρίας και της ανακάλυψης, ενώ στηρίζονται στις βασικές αρχές του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών του υπουργείου Παιδείας.

Τα προγράμματα «Συλλογές: Σχέδια - Σχήματα - Χρώματα» και «Είμαι ένα μικρό παιχνίδι...» απευθύνονται στα παιδιά του νηπιαγωγείου και των πρώτων τάξεων του δημοτικού. Στο πρώτο πρόγραμμα καλούνται να ανακαλύψουν τα σχέδια, τα σχήματα και τα χρώματα που διακοσμούν τα αντικείμενα των προθηκών με ένα διασκεδαστικό τρόπο, μέσα από την περιήγηση στη νέα έκθεση του Μουσείου και ένα παιχνίδι ταύτισης στοιχείων. Στο δεύτερο εστιάζουν στις προθήκες με εκθέματα που αφορούν το παιχνίδι και την παιδική ηλικία, έρχονται σε επαφή με τα παιχνίδια των προθηκών και με βασικό εργαλείο μάθησης το θεατρικό παιχνίδι, ενεργοποιούν τη φαντα-

σία και τη δημιουργικότητά τους, αυτοσχεδιάζουν και μεταμορφώνονται σε παιχνίδια.

Το πρόγραμμα «Συλλέγω, ερευνώ, εκθέτω» απευθύνεται σε μαθητές των Γ'-Στ' τάξεων του δημοτικού και του γυμνασίου. Σχεδιάστηκε με γνώμονα τη νέα μόνιμη έκθεση του ΠΛΙ «Οι συλλογές: ένα ταξίδι στον χώρο και στον χρόνο», που στοχεύει στην ανάδειξη του εύρους των συλλογών του. Είναι μία δράση που ξεκινά με αφητηρία το Μουσείο, συνεχίζεται στην τάξη και ολοκληρώνεται στο Μουσείο, επιδιώκοντας την αλληλεπίδραση των μαθητών με αυτό και τη δημιουργία μιας σταθερής σχέσης μεταξύ τους.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μόδα είναι θα περάσει...» απευθύνεται σε μαθητές γυμνασίου και λυκείου, αλλά μπορεί να εφαρμοστεί και σε ομάδες ενηλίκων. Οι μαθητές ερευνούν σε ομάδες ενδυματολογικές τάσεις προηγούμενων δεκαετιών και ντύνονται με τα ενδύματα που τις αντιπροσωπεύουν.

Επίσης, «Το Ναύπλιο στον 19ο αιώνα» είναι ένα πρόγραμμα που γνώρισε και γνωρίζει μεγάλη επιτυχία. Προσπαθεί να φέρει τα παιδιά –αλλά και τους ενήλικες επισκέπτες της πόλης– σε επαφή με την έννοια της πόλης-μουσείο και να παρατηρήσουν, να συγκρίνουν και να γνωρίσουν την πόλη μέσα από έναν ευχάριστο περίπατο.

Για όλα τα προγράμματα ζητείται από τους εκπαιδευτικούς η συμπλήρωση ενός φύλλου αξιολόγησης, που έχει στόχο τη συνεχή βελτίωση των προγραμμάτων, με βάση τις παρατηρήσεις, αλλά και τη συλλογή στατιστικών στοιχείων.

Τέλος, το ΠΛΙ φιλοδοξεί να αναπτύξει εκπαιδευτικά προγράμματα μόνο για ενήλικες, όπως για παράδειγμα υφαντικής, με χρήση των αργαλειών του κλπ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΙΟΝΤΗΡΗΣ:

Υπαίθριο μουσείο τραίνων στο
Δημοτικό Πάρκο Σιδηροδρόμων
Καλαμάτας

ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΣΤΑΜΑΤΑΕΙ
Ο ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΑΡΧΙΖΕΙ
Η ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Το υπαίθριο μουσείο τραίνων φιλοξενείται στο Δημοτικό Πάρκο Σιδηροδρόμων Καλαμάτας. Βρίσκεται νότια της πόλης (αρχίζει από την Νομαρχία και τελειώνει κοντά στο λιμάνι) στον άξονα Β-Ν της πόλης με επιμήκη διάταξη. Περικλείεται μεταξύ των δρόμων Αριστομένους - Κρήτης - Ψαρών - Μακεδονίας. Έχει διαστάσεις 600 μ. μήκος και από 55 μ.-105 μ. πλάτος με συνολική έκταση 54 στρέμματα.

Η προηγούμενη χρήση του χώρου ήταν μηχανοστάσιο τραίνων, αποθήκη κάρβουνου ατμομηχανών και τροφοδοσία νερού από υδατό-πυργο. Η σημερινή χρήση είναι ενδοαστικό πάρκο αναψυχής και πολιτιστικής δράσης αφιερωμένο στην ιστορία των ελληνικών σιδηροδρόμων με υπαίθρια έκθεση τραίνων.

Ο χρόνος έναρξης εργασιών του πάρκου ήταν το 1983 και ο χρόνος εγκαινίων το 1986 (20 ημέρες πριν το μεγάλο σεισμό). Το κόστος του ήταν 150 εκατ. δραχμές με τιμές 1983 (σημερινά 440.205 €)

Στο υπαίθριο μουσείο τραίνων υπάρχουν έξι (6) ατμομηχανές σε συρμούς επιβατηγούς, εμπορικούς ή μικτούς επί σιδηροτροχιών, οκτώ (8) βαγόνια εμπορικά (σκευοφόροι), οκτώ (8) και μια (1) αμαξοστοιχία (Ντίντριχ) πετρελαιοκίνητη (πιθανά η τότε νέα αμαξοστοιχία, που ταξίδεψε τον δικτάτορα-κυβερνήτη Ιωάννη Μεταξά το 1937 στην Πελοπόννησο για να τον γνωρίσει ο λαός με υποδοχές στους σιδηροδρομικούς σταθμούς με πρώτο την Κόρινθο και τελευταίο την Καλαμάτα).

Το Δημοτικό Πάρκο Σιδηροδρόμων, που φιλοξενεί το μουσείο, είναι σημαντικός κρίκος στην κοινωνική ζωή της πόλης γιατί :

1. Καλύπτει την ανάγκη ενός ενδοαστικού σημαντικού χώρου πρασί-νου στη πόλη.
2. Αναδεικνύει την ιστορία του χώρου και της πόλης, αφού θεματο-λογικά είναι αφιερωμένο στην ιστορία των ελληνικών σιδηροδρό-μων.
3. Με το παραχωρητήριο του Ο.Σ.Ε. για μουσείο τραίνων εντάσσεται ένας σημαντικός δημόσιος χώρος σε κοινή λειτουργία και χρήση ζωής.
4. Η τοποθεσία του χώρου δίπλα σε μια πυκνοδομημένη ασφυκτικά οικιστική περιοχή.
5. Καλύπτει την ανάγκη για χώρο υποδοχής των κατοίκων των πυ-κνοδομημένων σε περίπτωση σεισμού (λειτουργήσε στους σει-σμούς του 1986).
6. Συνδέει το σύστημα του κεντρικού πλέγματος πλατειών, πρασίνων χώρων, κοινωνικών λειτουργιών για πεζούς σ' ένα ευχάριστο πε-ριβάλλον.
7. Λειτουργεί σαν χώρος όπου φιλοξενούνται υπαίθριες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες.
8. Είναι ένας χώρος τουριστικού ενδιαφέροντος για τον επισκέπτη της πόλης και ένας χώρος εκπαιδευτικής εκδρομής για τους μαθη-τές της πόλης.

Αφού ολοκληρώθηκε η παρουσίαση των νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η κα Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου, Προϊσταμένη της Δ/νσης Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΔΝΠΑΑΠΚ), έκλεισε τη συνεδρίαση ευχαριστώντας τους παρευρισκομένους και τονίζοντας τη σπουδαιότητα του θεσμού αυτού, ο οποίος για δέκατη έβδομη χρονιά, συμβάλλει ουσιαστικά στην ενημέρωση και ανταλλαγή απόψεων σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Διεύθυνση Νεώτερου Πολιτιστικού Αποθέματος
και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς